Edukacijska psihologija i razvojna psihologija

- Reakcije roditelja na negativne emocije djece: uloga roditeljske emocionalne regulacije i samoefikasnosti
- Povezanost majčinih metaemocija sa socioemocionalnom prilagodbom djece predškolske dobi

Reakcije roditelja na negativne emocije djece: uloga roditeljske emocionalne regulacije i samoefikasnosti

Ema Petričević[1], Marija Marić[2]

[1] *Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet*
[2] *Dječji vrtić Zvrk, Đakovo*

Edukacijska psihologija i razvojna psihologija	Broj rada: 35	**Izvorni znanstveni rad**

Sažetak

Dječje izražavanje negativnih emocija roditeljima može predstavljati stres. U tom je kontekstu ponekad i roditeljima teško kontrolirati vlastite emocije što može dodatno utjecati na djetetove emocionalne reakcije. Stoga je važno istražiti odrednice i mehanizme reagiranja roditelja na negativne emocije djece. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati medijacijsku ulogu roditeljske samoefikasnosti u odnosu između emocionalne regulacije roditelja i reagiranja roditelja na negativne emocije djece. Kao teorijski okvir odabrana je teorija samoefikasnosti. Pretpostavljeno je da će visoka sposobnost vlastite emocionalne regulacije predviđati pozitivnija uvjerenja o roditeljskoj samoefikasnosti koja će nadalje pozitivno predviđati konstruktivne reakcije (poput poticanja izražavanja emocija, doživljavanja pozitivnih emocija i rješavanja problema) te negativno predviđati nekonstruktivne roditeljske reakcije na dječje negativne emocije (poput uznemirenosti, kažnjavanja, minimiziranja i ignoriranja). Istraživanje je provedeno online, a u njemu je sudjelovalo 216 roditelja (148 majki). Korišteni su upitnici samoprocjene koji su obuhvatili skale roditeljske regulacije emocija, samoefikasnosti te suočavanja roditelja s negativnim emocijama djece. Medijacijske analize su pokazale da je roditeljska samoefikasnost u potpunosti posredovala u odnosu između roditeljske regulacije emocija i konstruktivnih reakcija na dječje negativne emocije te u odnosu između regulacije emocija i reakcija kažnjavanja i ignoriranja. Roditeljska samoefikasnost samo je djelomično posredovala u odnosu između regulacije emocija i reakcija uznemirenost te nije imala značajnu medijacijsku ulogu u odnosu između emocionalne regulacije i reakcija minimiziranja. Rezultati imaju teorijski i praktični doprinos.

Ključne riječi

reagiranje na dječje negativne emocije; regulacija emocija; roditeljska samoefikasnost

Uvod

Djeca uče o emocijama najviše u obiteljskom okruženju, posebno u odnosu roditelj-dijete. Odrasli djecu uče kako imenovati, prepoznati i razumjeti svoje osjećaje i osjećaje drugih, te na primjerene načine izražavati emocije u različitim situacijama i nositi se s vlastitim emocijama (Gottman, Katz i Hooven, 1996; Rezić, 2006). Osnovne emocije koje mogu biti pozitivne (primjerice, sreća, iznenađenje) i negativne (primjerice, strah, ljutnja, tuga), neizostavan su dio ljudskog funkcioniranja i prepoznaju se vrlo rano u djetinjstvu (Brajša-Žganec, 2003). Negativne emocije su jednako neophodne kao i pozitivne stoga ih ne treba izbjegavati (Rezić, 2006). S obzirom na to da negativne emocije mogu biti snažne i odbojne prirode, roditelji na dječje negativne emocije često reagiraju koristeći nepodržavajuće strategije kontrole poput kazne (Fabes, Leonard, Kupanoff i Martin, 2001). Ovakve reakcije roditelja mogu proizaći iz uvjerenja da je dječje izražavanje negativnih emocija pokazatelj njihove osobnosti, da šteti djeci ili da se djeca koriste negativnim

emocijama kako bi manipulirala roditeljima (Fabes i sur., 2001). No, reakcija roditelja na dječje emocije izuzetno je bitna jer djeca u interakciji sa svojim roditeljima razlikuju i korigiraju svoje izražavanje emocija, oponašaju roditelje i tako stvaraju obiteljske obrasce ponašanja (Brajša-Žganec, 2003). Reakcije roditelja na negativne emocije djece mogu biti konstruktivne tj. podržavajuće, a mogu biti i nekonstruktivne tj. nepodržavajuće. U sljedećem dijelu bit će više riječi o različitim načinima reagiranja roditelja na negativne emocije djece kao i njihovim učincima na dječje izražavanje emocija i ponašanje.

Reagiranje roditelja na negativne emocije djece

U konstruktivne ili podržavajuće reakcije roditelja na negativne emocije djece autori ubrajaju poticanje djeteta na izražavanje vlastitih emocija, usmjeravanje na emocije (primjerice, tješenje djeteta) i na rješavanje problema (primjerice, dijete se potiče ili mu se pomaže rješavati problem), a u nekonstruktivne ili nepodržavajuće reakcije autori ubrajaju uznemirenost roditelja, umanjivanje važnosti situacije (minimiziranje), kažnjavanje (Eisenberg, Fabes i Murphy, 1996) kao i ignoriranje djetetovih negativnih emocija (Mirabile, 2015). Istraživanja pokazuju da su konstruktivne roditeljske reakcije na dječje emocije povezane s nizom pozitivnih ishoda za dijete poput niže negativne emocionalnosti i rizika za internalizirane i eksternalizirane probleme te općenito razvijenijih socijalnih i emocionalnih kompetencija djece, dok s druge strane, nepodržavajuće reakcije roditelja povećavaju rizik za slabiju socijalnu prilagodbu poput eksternaliziranih problema (primjerice, agresivnosti) te slabijih socijalnih vještina (za pregled istraživanja vidi Eisenberg i Fabes 1994; Eisenberg, Fabes, Shepard, Guthrie, Murphy i Reiser, 1999; Fabes i sur., 2001, Gottman i sur., 1996; Hurrell, Hudson i Schniering, 2015; Mirabile, 2015).

Djeca čiji roditelji imaju nekonstruktivne reakcije na njihove negativne emocije s vremenom nauče zatomljivati vlastite emocije te reagiraju s jače izraženom negativnom emocionalnosti u kasnijim sličnim situacijama (Buck, 1984; Fabes i sur., 2001), dok djeca čiji roditelji na njihove negativne emocije reagiraju s empatijom i suosjećanjem bez zadrške izražavaju vlastite emocije i empatičniji su prema drugoj djeci u stresnim situacijama (Eisenbersg i sur., 1996; Tompkins, 1963). Eisenberg i suradnici (1996) navode da su reakcije majki koje su usmjerene na rješavanje problema, bile pozitivno povezane s djetetovom socijalizacijom i adaptivnim suočavanjem s vlastitim emocijama i problemima, dok je umanjivanje važnosti situacije (reakcije minimiziranja) od strane majke bilo povezano s nižim stupnjem razvijenosti socijalnih kompetencija djeteta i visokom razinom izbjegavanja suočavanja s vlastitim emocijama i problemima. Osim toga, navedeni autori sugeriraju da će djeca čiji roditelji reagiraju destruktivno na njihove emocije (primjerice, kažnjavaju ih ili umanjuju važnost situacije) vjerojatno ostati emocionalno uzbuđeni i neće biti u stanju regulirati svoje ponašanje kad ponovo dožive negativne emocije. U skladu s time, Eisenberg i Fabes (1994) su pokazali da djeca roditelja koji ograničavaju iskazivanje negativnih emocija, pokazuju više emocionalnog stresa u vidu ubrzanih otkucaja srca. S druge strane, majčine reakcije koje će vjerojatno smanjiti negativno uzbuđenje djece, poput usmjerenosti na problem, kao i poticanje umjerenog stupnja emocionalne ekspresivnosti, potiču pozitivno društveno funkcioniranje što znači da majke pospješuju socijalni i emocionalni razvoj djece pomažući djeci da reguliraju svoje negativne emocije i nauče instrumentalne načine suočavanja sa stresorima (Eisenberg i sur., 1996). Mirabile (2015) je pokazao kako je roditeljsko ignoriranje emocija djece također destruktivno jer je pozitivno povezano sa slabijim emocionalnim kompetencijama djece.

Kada je riječ o spolnim razlikama, pokazalo se da roditelji više poučavaju dječake da suspreže emocije nego djevojčice, zbog čega autori smatraju da dječaci imaju više teškoća s reguliranjem i izražavanjem emocija, osobito onih neugodnih (Weinberg, Tronick, Cohn i Olson, 1999). U istom istraživanju je dobivena i razlika u pogledu spola roditelja po kojem su se majke pokazale kao emocionalno ekspresivnije, a očevi s izraženijom crtom emocionalne kontrole.

Prema modelu socijalizacije emocija (Bao i Kato, 2020) roditeljske reakcije na emocije djece pod utjecajem su roditeljske regulacije emocija. Snažne negativne emocije roditelja na emocionalno izražavanje djece mogu biti indikatori poteškoća koje roditelji imaju u reguliranju vlastitih emocija, što može promicati obrasce nepoželjnog ponašanja kod vlastite djece (Fabes i sur., 2001; Rezić, 2006). Nasuprot tome, djeca čiji roditelji mogu iskontrolirati vlastite emocije i adekvatno reagiraju na dječje negativne emocije su u većoj mogućnosti naučiti odgovarajuće strategije za suočavanje sa svojim emocijama (za pregled istraživanja vidi Edwards, Holzman, Burt, Rutherford, Mayes i Bridgett, 2017; Fabes i sur., 2001, Morelen, Schaffer i Suveg, 2016). Budući da su adekvatne emocionalne reakcije roditelja prema djetetu važne za socijalizaciju emocija kod djece, u sljedećem dijelu bit će više riječi o emocionalnoj regulaciji roditelja.

Emocionalna regulacija roditelja u kontekstu dječjeg izražavanja negativnih emocija

Emocionalnu regulaciju možemo definirati kao strategije koje upotrebljavamo kako bismo svoja emocionalna stanja doveli na razinu ugode i istovremeno omogućili ostvarenje ciljeva (Berk, 2015). Općenito, emocionalna regulacija obuhvaća sposobnost reguliranja svojih emocija, omogućujući brži oporavak od psihičkog stresa i uzrujanosti (Davies, Stankov i Roberts, 1998). Drugim riječima, osoba s visokim sposobnostima regulacije emocija ima bolju kontrolu nad svojim emocijama te je manje vjerojatno da će izgubiti živce (Law, Wong i Song, 2004) i ponašati se na društveno neprihvatljiv i neadaptivan način.

Bolja sposobnost regulacije vlastitih emocija omogućit će podržavajuće reakcije i ublažavanje negativnih osjećaja djece, a kao rezultat podržavajućih roditeljskih reakcija, dijete će naučiti ponašati se na reguliran i prikladan način (za pregled istraživanja vidi Fabes i sur., 2001). S druge strane, ako roditelji osjećaju da ne mogu kontrolirati svoje emocije kada njihova djeca izražavaju negativne emocije, oni mogu imati poteškoća u umirivanju sebe, osjećati strah zbog gubitka kontrole te u velikoj mjeri neadekvatno pristupiti emocijama svoje djece. Istraživanja potvrđuju da su roditelji koji osjećaju uznemirenost zbog dječjeg izražavanja negativnih emocija više skloni pribjegavati reakcijama umanjivanja važnosti situacije i kažnjavanja dječjih emocija (Fabes, Eisenberg i Bernzeig, 1990). Istraživanje Fabesa i suradnika (2001) je pokazalo da je majčino često izražavanje ljutnje (slaba kontrola ljutnje) bilo povezano s nekonstruktivnim reakcijama na negativne emocije djece poput umanjivanja važnosti situacije, kažnjavanja i uznemirenosti. U istraživanju od Morelen i sur. (2016) pokazalo se da su majčina regulacija i disregulacija emocija bile povezane s nepodržavajućim, ali ne i s podržavajućim reakcijama na negativne emocije djece. Autori sugeriraju da majke koje uspješno reguliraju svoje emocije ne reagiraju u većoj mjeri podržavajuće na dječje negativne emocije već su u manjoj mjeri sklone nepodržavajućim reakcijama. Moguće je kako je roditeljska emocionalna regulacija potrebna, ali ne i dovoljna za podržavajuće reakcije roditelja (Morelen i sur., 2016).

U skladu s navedenim, emocionalna regulacija roditelja može imati direktan efekt na roditeljske reakcije na negativne emocije djece, no moguće je i da taj efekt nije direktan već da u tom odnosu posreduje roditeljski osjećaj samoefikasnosti. Budući da se iz prijašnjeg pregleda istraživanja može vidjeti da roditelji uslijed osjećaja gubitka kontrole u kontekstu dječjeg izražavanja negativnih emocija mogu i sami osjećati strah i uznemirenost, moguće da oni u tim situacijama razvijaju osjećaj neefikasnosti koji može voditi neadekvatnim reakcijama na emocionalno ponašanje djece. Sukladno tome, moguće je da roditelji koji dobro reguliraju vlastite emocije u stresnim situacijama, poput onih u kojima djeca izražavaju negative emocije, razvijaju osjećaj roditeljske samoefikasnosti koji im pomaže u odabiru adekvatnih reakcija na dječje ponašanje. Kako je ispitivanje uloge roditeljske samoefikasnosti u odnosu između roditeljske regulacije emocija i različitih roditeljskih reakcija na negativne emocije djece predmet ovoga rada, u sljedećem će dijelu biti više riječi o roditeljskoj samoefikasnosti.

Roditeljska samoefikasnost

Samoefikasnost se može definirati kao uvjerenje pojedinca da može uspješno izvršiti aktivnosti potrebne za postizanje rezultata (Bandura, 1997). Ljudi s visokim uvjerenjem o samoefikasnosti pristupaju teškim zadacima kao izazovima koje treba savladati, a ne prijetnjama koje treba izbjegavati (Bandura, 1994). Roditeljska samoefikasnost podrazumijeva roditeljsko uvjerenje u vlastite sposobnosti djelotvornog provođenja različitih zadataka i zahtjeva roditeljstva (Sanders i Woolley, 2005). Prema Coleman i Karraker (1998) roditeljska samoefikasnost se odnosi na percepciju sposobnosti pozitivnog utjecaja na ponašanje i razvoj vlastitog djeteta.

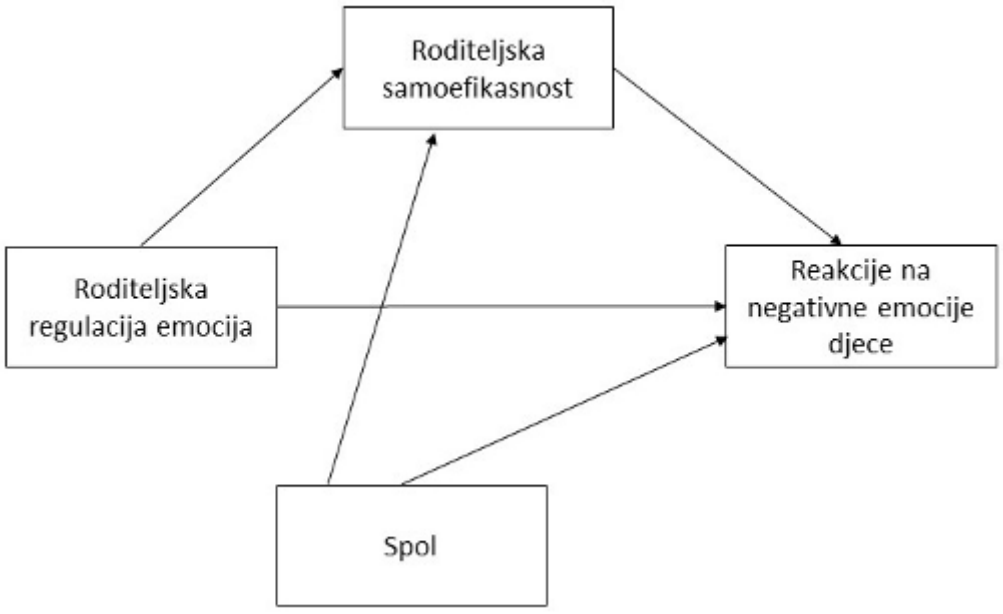
Procjena samoefikasnosti može biti pod utjecajem emocionalne pobuđenosti i raspoloženja te tako ljudi na temelju svojih reakcija na stres i napetosti vlastitu samoefikasnost mogu procijeniti nižom (Bandura, 1994; 1997). Pri tom je ključno kako pojedinci tumače fiziološko uzbuđenje: ljudi koji imaju visok osjećaj samoefikasnosti vjerojatno će svoje stanje afektivnog uzbuđenja smatrati poticajnim i obratno (Bandura, 1994). Istraživanja u kontekstu reagiranja na negativne emocije djece su pokazala da su majčina depresivnost, izloženost stresu i niska samoefikasnost značajno povezane s visokom razinom destruktivnog roditeljskog postupanja (Sanders i Woolley, 2005). Stoga se može reći da se roditelji koji doživljavaju više negativnih emocija i emocionalno su uznemireniji te uz to pokazuju i nižu razinu roditeljske samoefikasnosti, lošije nose sa zadacima roditeljstva stoga i pribjegavaju nekonstruktivnim reakcijama na dječje negativne emocije (Sanders i Woolley, 2005). Pandžić, Vrselja i Merkaš (2017) su istraživali povezanost samoefikasnosti očeva te rizičnog i antisocijalnog ponašanja adolescenata. Rezultati istraživanja su pokazali da je niža samoefikasnost očeva predviđala izraženije rizično i antisocijalno ponašanje adolescenata. S druge strane, samoefikasnost majki također je predviđala rizično i antisocijalno ponašanje adolescenata, iako ne izravno već neizravno putem roditeljskog kažnjavanja. Iz navedenih rezultata je vidljivo da je niža samoefikasnost roditelja povezana s negativnim razvojnim ishodima adolescenata, ali i nepodržavajućim roditeljskim reakcijama poput kažnjavanja.

Budući da je prema Banduri (1994; 1997) jedan od izvora za procjenu samoefikasnosti interpretacija fiziološkog uzbuđenja poput anksioznosti, za očekivati je da će roditeljska procjena vlastite regulacije emocija biti povezana s njihovom procjenom roditeljske samoefikasnosti. Također, prema Banduri (1994) i iz pregleda istraživanja (Pandžić i sur., 2017; Sanders i Woolley, 2005) može se vidjeti da je roditeljska samoefikasnost povezana s pozitivnom roditeljskom

praksom. No prijašnja istraživanja, prema našem najboljem saznanju, nisu dovela u vezu odnos između roditeljske regulacije emocija, roditeljske samoefikasnosti i različitih reakcija roditelja u kontekstu dječjeg izražavanja negativnih emocija koje roditelji mogu doživjeti neugodnim i uznemirujućim, te će to biti predmet ovoga rada.

Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati ulogu roditeljske regulacije emocija i samoefikasnosti u reagiranju roditelja na negativne emocije djece, a problem istraživanja bio je ispitati medijacijsku ulogu roditeljske samoefikasnosti u odnosu između roditeljske regulacije emocija i različitih načina reagiranja roditelja na negativne emocije djece. Hipotetski model koji je testiran u okviru istraživačkog problema je prikazan na slici 1. Na temelju teorije o samoefikasnosti (Bandura, 1994; 1997), koju smo prikazali u uvodnom dijelu, očekujemo da će roditeljska samoefikasnost posredovati u odnosu između njihove emocionalne regulacije i reagiranja na dječjeg izražavanje negativnih emocija. Specifičnije, očekujemo da će viša roditeljska samoprocjena regulacije emocija voditi višem osjećaju samoefikasnosti što će nadalje voditi većoj sklonosti roditelja za konstruktivnim reakcijama te manjoj sklonosti ka nekonstruktivnim reakcijama na dječje izražavanje negativnih emocija. Budući da su prijašnja istraživanja pokazala postojanje spolnih razlika u socijalizaciji dječjih emocija (Weinberg i sur., 1999), u ovom radu će spol roditelja biti kontroliran.

Slika 1. Slika pretpostavljenog medijacijskog modela o odnosu između roditeljske regulacije emocija, samoefikasnosti i načina reagiranja na negativne emocije djece uz kontrolu roditeljskog spola

Metoda

Postupak

Istraživanje je provedeno u periodu od travnja do kolovoza 2021. godine. Korišten je upitnik samoprocjene koji su sudionici ispunjavali online putem Google obrasca. Upitnik je u najvećoj mjeri bio distribuiran online putem društvenih mreža (primjerice, na Facebook-u). Sudionicima je svrha istraživanja objašnjena na početku upitnika te je naglašena anonimnost upitnika i mogućnost odustajanja od sudjelovanja u istraživanju u bilo kojem trenutku.

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 228 roditelja (157 majki). Iz analize podataka su isključeni podaci deset sudionika čiji odgovori nisu bili konzistentni, primjerice: sudionici su naveli da imaju dvoje djece, a zatim pod dob označili tri različite dobi djece (troje sudionika) ili su odgovori različitih sudionika na sva pitanja, uključujući i demografske podatke, bili identični (sedam sudionika). Dodatno su iz analize podataka isključeni podaci od dva sudionika čija su djeca bila starija od 7 godina s obzirom da smo se u ovom istraživanju usmjerili na sudionike čija su djeca vrtićke dobi. Završni uzorak je činilo 216 sudionika (148 majki). Sudionici su bili različitih dobnih skupina pri čemu su četiri sudionika bila mlađa od 20 godina (2%), a petnaest ih je bilo u dobi od 41 do 50 godina (7%). Najveći broj sudionika je bilo u dobi od 31 do 40 godina (63%), a još šezdeset sudionika je bilo u dobi od 20 do 30 godina (28%). U kontekstu razine obrazovanja roditelja, najveći broj sudionika je imao visoku stručnu spremu (58%) i višu stručnu spremu (12%). Srednju školu je završilo šezdeset sudionika (28%), a četvero je završilo osnovnu školu (2%). Kada je riječ o broju djece, većina roditelja ima jedno (46%) ili dvoje djece (42%), dok troje i više djece ima 12% roditelja.

Instrumenti

U početnom dijelu upitnika obuhvaćeni su demografski podaci sudionika istraživanja poput spola, dobi, stupnja obrazovanja roditelja, broja djece te dobi djece. Osim demografskih podataka upitnik je obuhvatio skalu suočavanja s negativnim emocijama djece, skalu regulacije emocija, te skalu roditeljske samoefikasnosti koje će detaljnije biti opisane u nastavku.

Za procjenu različitih načina reagiranja roditelja na negativne emocije djece korištena je *Skala suočavanja s negativnim emocijama djece* (*Coping with Children's Negative Emotions Scale - CCNES*, Fabes, Eisenberg i Bernzweig, 1990). Skala se sastoji od šest subskala koje obuhvaćaju tri subskale konstruktivnih roditeljskih reakcija (poticanje izražavanja emocija, usmjerenost na emocije i usmjerenost na problem) i 3 skale nekonstruktivnih roditeljskih reakcija (uznemirenost, kažnjavanje i umanjivanje važnosti situacije). Skalu je Mirabile (2015) dodatno nadopunio subskalom reakcija ignoriranja koje se, također, mogu ubrojiti u nekonstruktivne roditeljske reakcije. Upitnik obuhvaća 12 hipotetskih scenarija u kojima je dijete uzrujano, uplašeno ili ljuto, a svaki od tih scenarija obuhvaća 7 reakcija roditelja (subskale) koje su sudionici trebali procijeniti. Primjer jednog scenarija je: „Ako bi se moje dijete bojalo injekcije do te mjere da počne drhtati i plakati dok čekamo red na injekciju, ja bih:... 1. ohrabrio/la dijete da otvoreno govori o svojim strahovima (poticanje izražavanja emocija); 2. utješio/la ga/ju i prije i poslije injekcije (usmjerenost na emocije); 3. razgovarao/la s djetetom o tome što može učiniti da ga/ju injekcija što manje zaboli poput opuštanja ili dubokog disanja (usmjerenost na problem); 4. rekao/la djetetu da nas ne sramoti svojim plakanjem (uznemirenost); 5. rekao/la svom djetetu da ne pravi problem zbog injekcije (umanjivanje važnosti situacije); 6. rekao/la da se smiri ili u suprotnom neće smjeti raditi

nešto što voli, primjerice, gledati TV (kažnjavanje); 7. ignorirao/la strah svog djeteta (ignoriranje). Sudionici istraživanja su trebali označiti na skali od 1 (vrlo malo vjerojatno bih tako reagirao/la) do 7 (vrlo vjerojatno bih tako reagirao/la) kako bi kao roditelj reagirali u pogledu sedam teoretski opisanih načina reagiranja na negativne emocije djece (7 subskala). Rezultati na svakoj od subskala izračunati su kao zbroj procjena na svim česticama koje pripadaju subskali te je taj broj podijeljen ukupnim brojem čestica na subskali (dvanaest). Koeficijenti pouzdanosti za subskale CCNES skale su u prijašnjim istraživanjima (Mirabile, 2015) iznosili od α = ,65 do ,92. U ovom istraživanju su se koeficijenti pouzdanosti kretali u rasponu od α = ,61 do α = ,92 (subskale uznemirenosti α = ,61; usmjerenosti na problem α = ,83; kažnjavanja α = ,86; ignoriranja α = ,86; umanjivanje važnosti situacije α = ,86; usmjerenosti na emocije α = ,88 te ohrabrenja izražavanja emocija α = ,92).

Emocionalna regulacija je procjenjivana uz pomoć *Subskale regulacije emocije* (*Regulation of Emotion*, *ROE*) iz *WLEIS skale* (*Wong and Law Emotional Intelligence Scale,* Wong i Law, 2002). Navedena subskala se sastoji od četiri tvrdnje, a primjer čestice je: „Uvijek se mogu brzo smiriti kad sam jako ljut/a“. Sudionici istraživanja su stupanj slaganja s tvrdnjom procjenjivali na skali od 1 (uopće se ne slažem) do 7 (posve se slažem). Rezultat na skali izračunat je kao zbroj svih procjena na česticama koje pripadaju skali te je uprosječen ukupnim brojem čestica (četiri). Koeficijent pouzdanosti za subskalu regulacije emocija u prijašnjem je istraživanju iznosio α = ,79 (Wong i Law, 2002), a u ovom istraživanju α = ,92.

Subskala roditeljske samoefikasnosti iz *Skale roditeljske kompetentnosti* (Keresteš, Brković i Kuterovac Jagodić, 2011) upotrijebljena je za procjenu roditeljske samoefikasnosti. Ovu subskalu čini pet tvrdnji, a svoj stupanj slaganja s tvrdnjama sudionici su mogli označiti na ljestvici od 1 (uopće se ne slažem) do 4 (potpuno se slažem). Primjer čestice za roditeljsku samoefikasnost je: „Uvjeren/a sam da imam sve sposobnosti i kvalitete potrebne da budem dobar roditelj“. Ukupni rezultat na skali izračunat je kao zbroj svih odgovora na česticama i uprosječen ukupnim brojem čestica (pet). U prijašnjem je istraživanju koeficijent pouzdanosti za subskalu roditeljske samoefikasnosti iznosio α = ,76 za majke i α = ,81 za očeve (Keresteš i sur., 2011), a u ovome istraživanju α = ,77.

Rezultati

Kako bismo odgovorili na istraživački problem, najprije smo analizirali korelacije između varijabli roditeljskog spola, regulacije emocija, samoefikasnosti i sedam načina reagiranja na negativne emocije djece. Rezultati korelacijske analize prikazani su u tablici 1.

Iz prikazanih rezultata se može vidjeti da je ženski spol pozitivno povezan sa samoefikasnosti i konstruktivnim načinima reagiranja, a negativno povezan s nekonstruktivnim načinima reagiranja na dječje izražavanje negativnih emocija. Regulacija emocija je bila pozitivno povezana sa samoefikasnosti. Nadalje, regulacija emocija je bila pozitivno povezana sa svim konstruktivnim načinima reagiranja na dječje izražavanje emocija, a negativno povezana jedino s reakcijom uznemirenosti. Roditeljska samoefikasnost je bila pozitivno povezana s konstruktivnim reakcijama roditelja i negativno povezana s nekonstruktivnim reakcijama roditelja na negativne emocije djece.

Za testiranje medijacijske uloge roditeljske samoefikasnosti u odnosu između roditeljske regulacije emocija i reakcija na dječje negativne emocije proveli smo sedam medijacijskih analiza pomoću PROCESS-a (Hayes, 2018) u programu SPSS pri čemu je regulacija emocija bila prediktor, samoefikasnost medijator, načini reagiranja na dječje izražavanje negativnih emocija su bili kriteriji, a spol roditelja kovarijata. Rezultati medijacijskih analiza su prikazani u tablici 2. i na slici 2.

Rezultati medijacijskih analiza su pokazali da je roditeljska samoefikasnost posredovala u odnosu između roditeljske regulacije emocija i gotovo svih načina reagiranja roditelja na negativne emocije

Tablica 1. Spearmanovi koeficijenti korelacije između spola, regulacije emocija, samoefikasnosti i načina reagiranja na negativne emocije djece (N = 216)

Roditeljske varijable:	a.	b.	c.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
a. Spol		,12	-,20**	-,47**	-,28**	-,29**	,19**	,46**	,35**	,30**
b. Regulacija emocija			,44**	,14*	,21**	,24**	-,31**	-,00	-,09	-,12
c. Samoefikasnost				,35**	,41**	,42**	-,37**	-,13*	-,28**	-,35**
Načini reagiranja na negativne emocije djece										

1. Poticanje izražavanja emocija					,50**	,59**	-,39**	-,45**	-,42**	-,42**
2. Usmjerenost na emocije						,66**	-,29**	-,11	-,18**	-,36**
3. Usmjerenost na problem							-,36**	-,24**	-,25**	-,35**
4. Uznemirenost								,39**	,49**	,35**
5. Umanjivanje važnosti situacije									,73**	,51**
6. Kažnjavanje										,55**
7. Ignoriranje										

M		4,99	3,18	5,33	5,78	5,72	2,83	2,52	2,05	1,67
SD		1,41	0,49	1,21	1,01	0,86	0,73	1,03	0,95	0,79
Raspon odgovora		1 - 7	1,4 - 4	1 - 7	2 - 7	2,08 - 7	1,17 – 5,33	1 – 6,42	1 – 6,42	1 – 5,42

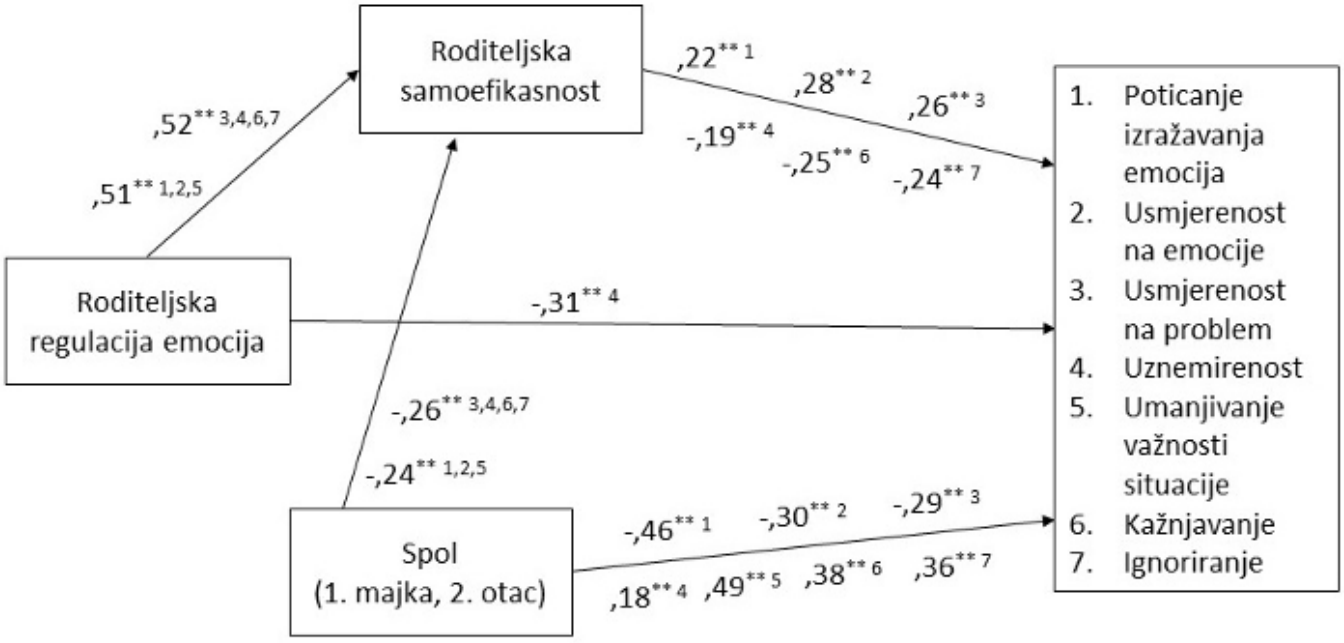
Napomena. majke = 1, očevi = 2. $^{*}p < ,05$; $^{**}p < ,01$.

Tablica 2. Prikaz totalnih, direktnih i indirektnih efekata emocionalne regulacije na različite načine reagiranja roditelja u kontekstu dječjeg izražavanja negativnih emocija

uz medijaciju roditeljske samoefikasnosti i kontrolu spola ($N = 216$)

Kriterijske varijable	Totalni efekt (SE)	Direktni efekt (SE)	Indirektni efekt (SE)	Model
1. Poticanje izražavanja emocija	,18** (,25)	,08 (,06)	,10* (,03)	R^2 = ,31; $F(3,211)$ = 32,27; $p < ,001$
2. Usmjerenost na emocije	,20** (,04)	,09 (,05)	,10* (,03)	R^2 = ,24; $F(3,211)$ = 22,01; $p < ,001$
3. Usmjerenost na problem	,17** (,04)	,08 (,04)	,08* (,02)	R^2 = ,22; $F(3,211)$ = 19,68; $p < ,001$
4. Uznemirenost	-,22** (,03)	-,16** (,04)	-,05*(,02)	R^2 = ,23; $F(3,211)$ = 20,51; $p < ,001$
5. Umanjivanje važnosti situacije	-,09* (,04)	,07 (,05)	-,02 (,03)	R^2 = ,25; $F(2,212)$ = 35,13; $p < ,001$
6. Kažnjavanje	-,15** (,04)	-,07 (,04)	-,08* (,02)	R^2 = ,26; $F(3,211)$ = 24,95; $p < ,001$
7. Ignoriranje	-,11* (,04)	-,05 (,04)	-,06* (,02)	R^2 = ,23; $F(3,211)$ = 21,55; $p < ,001$

Napomena. $^{*}p < ,05$; $^{**}p < ,01$.

Slika 2. Prikaz standardiziranih koeficijenata tragova u medijacijskim modelima između roditeljske emocionalne regulacije, samoefikasnosti i sedam reakcija roditelja na negativne emocije djece uz kontrolu spola

Napomena. Brojčani simboli (1-7) uz standardizirani koeficijent traga odnose se na kriterijsku varijablu reakcije roditelja na negativne emocije djece. Put uz koji nije naveden standardizirani koeficijent nije statistički značajan.

$^{**}p < ,001$.

djece, osim u slučaju umanjivanja važnosti situacije u kojem emocionalna regulacija nije imala ni direktni ni indirektni efekt na roditeljsku reakciju umanjivanja važnosti situacije. Dodatno, u slučaju roditeljske uznemirenosti je regulacija emocija, osim preko samoefikasnosti, imala i direktni efekt na uznemirenost (djelomična medijacija). Istraživačka hipoteza je u većoj mjeri potvrđena, a veličine učinka su male (Cohen, 1988).

Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos između roditeljske regulacije emocija, samoefikasnosti i različitih načina reagiranja na negativne emocije djece, a još specifičnije: ispitati ima li roditeljska samoefikasnost medijacijsku ulogu u odnosu između regulacije emocija i reagiranja na negativne emocije djece uz kontrolu roditeljskog spola. Emocionalna regulacija pokazala se pozitivno povezanom sa svim podržavajućim načinima reagiranja roditelja na dječje negativne emocije. Ovaj nalaz u skladu je s prijašnjim istraživanjima koja su pokazala da je emocionalna regulacija roditelja pozitivno povezana s pozitivnom roditeljskom praksom (Fabes i sur., 1990; 2001; Pandžić i sur., 2017; Sanders i Woolley, 2005). S druge strane, u našem se istraživanju pokazala negativna povezanost jedino između emocionalne regulacije i uznemirenosti, ali ne i u pogledu drugih nekonstruktivnih reakcija na negativne emocije djece. Istraživanje Fabesa i sur. (2001) je pak pokazalo da je majčina slaba kontrola ljutnje bila povezana s nekonstruktivnim reakcijama

uznemirenosti, kažnjavanja i umanjivanja važnosti situacije, pa nalazi našeg istraživanja nisu u potpunosti u skladu s prijašnjim istraživanjima. Moguće je da je do toga došlo zbog različitih instrumenata korištenih za procjenu emocionalne (dis)regulacije. Primjerice, u našem je istraživanju korišten upitnik regulacije emocija koji se odnosi na općenitu regulaciju svih emocija, dok je u istraživanju Fabesa i sur. (2001) korišten upitnik za procjenu disregulacije ljutnje koja je u većoj mjeri povezana sa svim nekonstruktivnim reakcijama na dječje izražavanje negativnih emocija. Dodatno, istraživanja pokazuju da su uspješna regulacija emocija i disregulacija emocija zasebni iako povezani konstrukti (Morelen i sur., 2016). Nadalje, nalaz našeg istraživanja nije u skladu ni s rezultatima istraživanja Morelen i sur. (2016) koje je pokazalo da su regulacija i disregulacija emocija bile povezane samo s nepodržavajućim reakcijama roditelja. Razlika se možda može objasniti time što su u tom istraživanju podržavajuće i nepodržavajuće roditeljske reakcije predstavljale kompozite odgovarajućih subskala CCNES-a, dok su u ovom istraživanju sve subskale bile uključene zasebno što je informativniji pristup. No, razlike u odnosu na prijašnja istraživanja nisu sasvim neočekivane u kontekstu istraživačkog problema u kojem je pretpostavljeno da emocionalna regulacija do roditeljskih reakcija vodi posredno preko uvjerenja o roditeljskoj samoefikasnosti. To je očekivanje u ovom istraživanju većinom potvrđeno jer se pokazalo da roditeljska samoefikasnost posreduje u odnosu između emocionalne regulacija i gotovo svih načina reagiranja roditelja. Takav obrazac nije potvrđen jedino u slučaju umanjivanja važnosti situacije gdje emocionalna regulacija nije imala ni direktni ni indirektni efekt, dok je u slučaju reakcije uznemirenosti emocionalna regulacija imala i direktni i indirektni efekt na reakciju uznemirenosti. Sukladno postavljenoj hipotezi, kod većine roditeljskih reakcija je ustanovljen obrazac medijacije u kojem je visoka samoprocjena sposobnosti emocionalne regulacije vodila uvjerenju da roditelj može utjecati na ponašanje i razvoj vlastitog djeteta (roditeljska samoefikasnost, Coleman i Karraker, 1998) što je pak vodilo većoj sklonosti ka podržavajućim reakcijama roditelja u kontekstu izražavanja negativnih emocija djece poput poticanja izražavanja emocija, usmjerenosti na emocije (primjerice, tješenje) i problem (pronalaženje načina za rješavanje problema koji je izazvao negativne emocije djeteta) te manjoj sklonosti nekonstruktivnim roditeljskim reakcijama poput uznemirenosti, kažnjavanja i ignoriranja. U navedenim medijacijskim modelima je ustanovljena potpuna medijacija osim u slučaju reakcija uznemirenosti gdje je medijacija bila djelomična jer je emocionalna regulacija na reakciju uznemirenosti djelovala direktno i preko uvjerenja o samoefikasnosti. To je ujedno i logičan nalaz, budući da sposobnost upravljanja vlastitim emocijama omogućuje brži oporavak od uzrujanosti (Davies i sur., 1998) i za očekivati je da će ona direktno umanjiti sklonost uzrujanoj reakciji roditelja na dječje izražavanje negativnih emocija.

Nalaz o medijacijskoj ulozi samoefikasnosti u odnosu između regulacije emocija i reagiranja roditelja je važan jer je u skladu s teorijskom osnovom i objašnjava jednaki mehanizam u podlozi većine roditeljskih reakcija na negativne emocije djece. S druge strane, mehanizam u podlozi roditeljske reakcije umanjivanja važnosti situacije je ostao nerazjašnjen. Medijacijska analiza je pokazala da niti emocionalna regulacija niti samoefikasnost roditelja nisu značajno predviđale reakciju umanjivanja važnosti situacije. Kako je već spomenuto, prijašnja istraživanja su pokazala da je lošija regulacija ljutnje povezana s ovom reakcijom (Fabes i sur., 2001), no u ovom se istraživanju to nije potvrdilo što može biti povezano s upotrebom različitih instrumenata za procjenu (dis)regulacije emocija. Nalaz da uvjerenje o roditeljskoj samoefikasnosti ne umanjuje sklonost umanjivanja važnosti situacije govori o tome da ta roditeljska reakcija možda ima drugačiji mehanizam u podlozi koji bi u budućim istraživanjima trebalo istražiti.

Dodatno, budući da je u ovom istraživanju kontrolirana varijabla roditeljskog spola, treba istaknuti da je ženski spol u svim medijacijskim analizama bio značajan pozitivan prediktor roditeljske samoefikasnosti i podržavajućih reakcija te značajan negativan prediktor nepodržavajućih reakcija na dječje negativne emocije. Ovaj je nalaz u skladu s prijašnjim istraživanjima koja su pokazala da su majke emocionalno ekspresivnije, a očevi skloniji emocionalnoj kontroli (Weinberg i sur., 1999).

Sveukupno, nalazi ovog istraživanja osim teorijskih, imaju i praktične implikacije. Roditelji koji slabije upravljaju svojim emocijama te su u stresnim situacijama skloniji posegnuti za nepodržavajućim reakcijama na negativne emocije djece, možda su i sami, dok su bili djeca, imali malu pomoć pri učenju reguliranja vlastitih emocija čime se ciklus učenja neadekvatnih obrazaca emocionalne regulacije prenosi tj. uči s koljena na koljeno (Fabes i sur., 2001). Budući da se načini reguliranja emocija uče promatranjem i oponašanjem, učenjem po modelu i odgajanjem (Vasta, Haith i Miller, 2000), osobito je važno da se djeca uče regulirati emocije jer će djeca jednoga dana i sami vjerojatno biti roditelji. Ponekad obiteljsko okruženje nije povoljno, no socijalizacija emocija se može odvijati i u drugim važnim okruženjima među kojima se posebno ističe dječji vrtić kao mjesto u kojem djeca provode puno vremena, uče o sebi, drugima i socijalnim odnosima iz interakcija s drugom djecom i imaju važne modele u vidu odgojitelja.

Ograničenja

Istraživanje je provedeno u jednoj točki mjerenja što onemogućuje kauzalno zaključivanje. Za procjenu ispitivanih varijabli su korišteni upitnici samoprocjene što je moglo dovesti do iskrivljenih rezultata ako su se roditelji svjesno ili nesvjesno prikazali u boljem svjetlu. U budućim istraživanjima bi uz upitnike samoprocjene trebalo koristiti i druge procjene roditeljskih ponašanja poput procjene od strane drugih ili opažanja u realnim situacijama. Nadalje, istraživanje je provedeno online što onemogućava provjeru jesu li sudionici istraživanja zaista bili roditelji djece u dobi do 7 godina te je li isti sudionik više puta sudjelovao u istraživanju. Također, u uzorku je bio veliki postotak visoko obrazovanih roditelja (70%) i majki (73%) što otežava mogućnost generalizacije rezultata na roditelje s nižom razinom obrazovanja i očeve. Stoga bi buduća istraživanja trebala obuhvatiti veći uzorak s raznolikim demografskim karakteristika i većim udjelom očeva. Nadalje, iako je u istraživanju kontroliran spol roditelja, ograničenje istraživanja je što nije uzet u obzir spol djece budući da prijašnja istraživanja ukazuju na to da se socijalizacija emocija može razlikovati s obzirom na spol djece (Mirabile, 2015). Stoga bi u budućim istraživanjima, osim spola roditelja, trebalo uključiti i spol djece. Osim navedenog, prijašnja istraživanja ukazala su i na važnost prilagođavanja roditeljskih reakcija na negativne emocije djece s obzirom na dob (Nelson i Boyer, 2018). Primjerice, istraživanje koje su proveli Nelson i Boyer (2018) pokazalo je da su nepodržavajuće roditeljske reakcije poput nepoticanja izražavanja emocija povezane s eksternaliziranim problemima u ponašanju kod djece u dobi od pet godina, ali isto ponašanje roditelja bilo je povezano s manje problematičnim ponašanjem djece u dobi od sedam godina što se može objasniti razvojnim promjenama roditeljske prakse u funkciji socijalizacije emocija. Stoga bi odrednice reakcija roditelja na negativne emocije djece u budućim istraživanjima trebalo ispitivati u okviru longitudinalnog nacrta. Također, u budućim bi istraživanjima, osim emocionalne regulacije, trebalo istražiti i druge odrednice reagiranja roditelja na negativne emocije djece poput broja djece u obitelji i drugih obiteljskih faktora u interakciji s osobinama roditelja u skladu s modelom socijalizacije emocija (Bao i Kato, 2020).

Zaključak

Emocionalna regulacija i samoefikasnost roditelja važni su za reagiranje roditelja na negativne emocije djece, a roditeljska samoefikasnost posreduje u odnosu između njihove emocionalne regulacije i reakcija na dječje izražavanje negativnih emocija. Viša samoprocjena emocionalne regulacije vodi višem osjećaju roditeljske samoefikasnosti što pak vodi većoj sklonosti roditelja konstruktivnim i manjoj sklonosti nekonstruktivnim reakcijama na dječje izražavanje negativnih emocija. Opisani obrazac medijacije nije utvrđen u kontekstu roditeljske reakcije umanjivanja važnosti situacije pa u budućim istraživanjima treba ispitati mehanizam u podlozi te roditeljske reakcije na dječje izražavanje negativnih emocija.

Literatura

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review, 84*(2), 191–215. doi: 10.1037/0033-295X.84.2.191

Bandura, A. (1994). Self-efficacy. U V. S. Ramachaudran (ur.), *Encyclopedia of human behavior* (Vol. 4, str. 71–81). Academic Press. (Ponovo tiskano u H. Friedman [ur.], *Encyclopedia of mental health.* Academic Press, 1998).

Bao, J. i Kato, M. (2020). Determinants of maternal emotion socialization: Based on Belsky's process of parenting model. *Frontiers in Psychology, 11*. doi: 10.3389/fpsyg.2020.02044

Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija.* Jastrebarsko: Naklada Slap.

Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj - Emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Buck, R. (1984). *The communication of emotion*. New York: Guilford Press.

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (drugo izdanje). New York: Erlbaum.

Coleman, P. K., i Karraker, K. H. (1998). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Development review*, *18*(1), 47–85. doi: 10.1006/drev.1997.0448

Davies, M., Stankov, L. i Roberts, R. D. (1998). Emotional intelligence: In search of an elusive construct. *Journal of Personality and Social Psychology, 75*(4), 989–1015. doi: 10.1037/0022-3514.75.4.989

Edwards, E. S., Holzman, J. B., Burt, N. M., Rutherford, H. J. V., Mayes, L. C. i Bridgett, D. J. (2017). Maternal emotion regulation strategies, internalizing problems and infant negative affect. *Journal of Applied Developmental Psychology, 48*, 59–68. doi: 10.1016/j.appdev.2016.12.001

Eisenberg N., Fabes R. A. i Murphy B. C. (1996). Parent's reactions to children's negative emotions: relations to children's social competence and comforting behavior. *Child Development, 67*(5), 2227–2247. doi: 10.1111/j.1467-8624.1996.tb01854.x

Eisenberg, N. i Fabes, R. A. (1994). Mothers' reactions to children's negative emotions: Relations to children's temperament and anger behavior. *Merrill-Palmer Quarterly, 40*(1), 138–156.

Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C. i Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child Development, 70*(2), 513–534. doi: 10.1111/1467-8624.00037

Fabes R. A., Leonard, S. A., Kupanoff K. i Martin C. L. (2001). Parental coping with children's negative emotions: Relations with children's emotional and social responding. *Child Development, 72*(3), 907–920. doi: 10.1111/1467-8624.00323

Fabes, R. A., Eisenberg, N. i Bernzweig, J. (1990). Coping with children's negative emotions scale *(CCNES): Description and scoring.* Tempe, AZ: Arizona State University.

Gottman, J. M., Katz, F. L. i Hooven, C. (1996). Parental meta-emotional philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary data. *Journal of Family Psychology, 10*(3), 243–268. doi: 10.1037/0893-3200.10.3.243

Hayes, A. F. (2018). Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach (Drugo izdanje). New York: Guilford Press.Hurrell, K. E., Hudson, J. L. i Schniering, C. A. (2015). Parental reactions to children's negative emotions: Relationships with emotion regulation in children with an anxiety disorder*. Journal of Anxiety Disorders, 29*, 72–82. doi: 10.1016/j.janxdis.2014.10.008

Keresteš, G., Brković, I. i Kuterovac Jagodić, G. (2011). Doživljaj kompetentnosti u roditeljskoj ulozi i sukobi između roditelja i adolescenata. *Suvremena psihologija, 14*(1), 17–34. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/83104[25.3.2022.]

Law, K. S., Wong, C.-S. i Song, L. J. (2004). The construct and criterion validity of emotional intelligence and its potential utility for management studies. *Journal of Applied Psychology, 89*(3), 483–496. doi: 10.1037/0021-9010.89.3.483

Mirabile, S. (2015). Ignoring children's emotions: A novel ignoring subscale for the coping with children's negative emotions scale. *European Journal of Developmental Psychology, 2*(4), 459–471. doi: 10.1080/17405629.2015.1037735

Morelen, D., Shaffer, A. i Suveg, C. (2016). Maternal emotion regulation: Links to emotion parenting and child emotion regulation. *Journal of Family Issues, 37*(13), 1891–1916. doi: 10.1177/0192513X14546720

Nelson, J. A. i Boyer, B. P. (2018). Maternal responses to negative emotions and child externalizing behavior: Different relations for 5-, 6-, and 7-year-olds. *Social Development, 27*(3), 482–494. doi: 10.1111/sode.12296

Pandžić, M., Vrselja, I. i Merkaš, M. (2017). Parental self-efficacy and adolescent risky and antisocial behaviour: The mediating role of parental punishment and school engagement. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 53*, 204–218. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/193754 [25.3.2022.]

Rezić, L. (2006). Emocionalni razvoj djeteta - Kako pomoći djetetu da se snađe s onim što se događa u njemu i oko njega?. *Dijete, vrtić, obitelj, 12*(45), 7–9. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/177722 [25.3.2022.]

Sanders, M. R. i Woolley, M. L. (2005). The relationship between maternal self-efficacy and parenting practices: Implications for parent training. *Child: Care, Health, Development, 31*(1), 65–73. doi: 10.1111/j.1365-2214.2005.00487.x

Tompkins, S. S. (1963). Affect, imagery, consciousness: II. The Negative Affects. Springer. doi: 10.1037/a0014612

Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A., (2000). *Dječja psihologija: moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Weinberg, M. K., Tronick, E. Z., Cohn, J. F. i Olson, K. L. (1999). Gender differences in emotional expressivity and self-regulation during early infancy. *Developmental Psychology, 35*, 175–188. doi: 10.1037/0012-1649.35.1.175

Wong, C. S. i Law, K. S. (2002). The effects of leader and follower emotional intelligence on performance and attitude: An exploratory study. *The Leadership Quarterly, 13*(3), 243–274. doi: 10.1016/S1048-9843(02)00099-1

2nd International Scientific and Art Faculty of Teacher Education University of Zagreb Conference
Contemporary Themes in Education – CTE2 - in memoriam prof. emer. dr. sc. Milan Matijević, Zagreb, Croatia

Parental reactions to children's negative emotions: the role of parental emotional regulation and self-efficacy

Abstract

A child's expression of negative emotions can be stressful to parents. In this context, it is sometimes difficult for parents to control their own emotions, which can further affect the child's emotional reactions. Therefore, it is important to explore the determinants and mechanisms of parental response to children’s negative emotions. The aim of this study was to examine the mediating role of parental self-efficacy in the relationship between parental emotional regulation and parental response to children’s negative emotions within the self-efficacy theoretical framework. It was hypothesized that the high ability of parental own emotional regulation would positively predict their greater self-efficacy beliefs, which will further positively predict constructive reactions (*e.g.*, emotion- and problem-focused reactions and expressive encouragement) and negatively predict unconstructive reactions to children's negative emotions (*e.g.*, minimization, ignoring, distress and punitive reactions). The survey was conducted online; 216 parents (148 mothers) participated. The self-assessment questionnaire included parental self-efficacy, emotion regulation, and parental coping with children's negative emotions scales. Mediation analyses showed that parental self-efficacy fully mediated the relationship between emotion regulation and constructive reactions to children’s negative emotions, and also the relationship between the regulation of emotions and punitive reactions and ignoring. Parental self-efficacy only partially mediated the relationship between emotion regulation and distress reactions and did not play a significant mediating role in the relationship between emotional regulation and minimization reactions. The results have theoretical and practical implications.

Key words

emotion regulation; parental self-efficacy; reactions to children's negative emotions

Povezanost majčinih metaemocija sa socioemocionalnom prilagodbom djece predškolske dobi

Diana Olčar[1], Marija Šarić Drnas[1], Katarina Blažević[2]

[1] *Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet*
[2] *Dječji vrtić Jarun, Zagreb*

Edukacijska psihologija i razvojna psihologija	Broj rada: 36	**Izvorni znanstveni rad**

Sažetak

Termin roditeljska filozofija metaemocija odnosi se na roditeljske osjećaje i misli o vlastitim emocijama i emocijama njihove djece (Gottman i sur., 1996). Roditeljske metaemocije pokazale su se povezanima s emocionalnom regulacijom i socijalnim ponašanjem djece, no s obzirom na moguće kulturalne razlike, nedostaje takvih istraživanja na hrvatskom uzorku te će ovo istraživanje pokušati to nadoknaditi. Istraživanje je provedeno online tijekom svibnja 2021. godine na uzorku od 219 majki djece predškolske dobi (u dobi dvije do sedam godina). Za mjerenje majčinih metaemocija korišten je Upitnik stilova roditeljstva povezanih s emocijama (Paterson i sur., 2012) koji obuhvaća faktore: vođenje emocija, roditeljsko prihvaćanje negativnih emocija, roditeljsko odbacivanje negativnih emocija i osjećaj nesigurnosti/neučinkovitosti u emocionalnoj socijalizaciji. Za mjerenje dječje psihosocijalne prilagodbe korišten je Upitnik snaga i teškoća (Goodman, 1997) kojim su mjereni: eksternalizirane i internalizirane teškoće te prosocijalno ponašanje. Rezultati su pokazali povezanost određenih dimenzija metaemocija i dječje psihosocijalne prilagodbe. Od ispitivanih varijabli najjača povezanost se pokazala između majčinog osjećaja nesigurnosti/neučinkovitosti u emocionalnoj socijalizaciji s eksternaliziranim i internaliziranim teškoćama. Osim toga, dimenzija vođenje emocija se pokazala povezanom s većim prosocijalnim ponašanjem. Nadalje, pokazalo se da su majčine metaemocije povezane s majčinim obrazovanjem i dobi te da kod nekih dimenzija metaemocija postoji značajan efekt interakcije s obzirom na spol i dob djeteta.

Ključne riječi

metaemocije majki; socioemocionalna prilagodba; snage i teškoće djeteta

Uvod

Odnos s roditeljima iznimno je važan u ranom djetinjstvu, a kvaliteta istog ima izrazito značajan utjecaj na socioemocionalni razvoj djeteta koji se odražava i na odraslu dob (Jones i sur., 2015). Odnos koji roditelj uspostavi s djetetom uporište je za buduće interpersonalne odnose i cjelokupno društveno funkcioniranje djeteta. Tradicionalno, istraživanja su se bavila roditeljskim postupcima i disciplinom te njihovim posljedicama na dječju prilagodbu. U novije vrijeme prepoznaje se važnost roditeljskih stavova, misli i osjećaja prema vlastitim i dječjim emocijama, odnosno metaemocija (Gottman, Katz i Hooven, 1996) za socioemocionalnu prilagodbu djece.

Metaemocije roditelja

Važnost roditeljskih stavova i ponašanja odavno je prepoznata kao važna za prilagodbu djece. Međutim, istraživanja o roditeljstvu tradicionalno su bila fokusirana na roditeljsku praksu i pristupe disciplini, dok su aspekti pristupa emocijama bili zanemarivani. Taj nedostatak su prepoznali Gottman i suradnici (1996) te su uveli koncept roditeljska filozofija metaemocija da bi opisali roditeljske misli i osjećaje o svojim emocijama i emocijama djece. U ovom radu, u skladu s literaturom (Gottman i sur., 1996) i zbog ekonomičnosti korišten je kraći termin roditeljske metaemocije.

Koncept metaemocija temelji se na svjesnosti roditelja o vlastitim i dječjim emocijama, kao i upravljanju, prihvaćanju i postupanju s istima. Struktura metaemocija uključuje emocionalnu i kognitivnu komponentu emocija, a čine ju tri dimenzije: svjesnost vlastitih emocija, svjesnost dječjih emocija te upravljanje dječjim emocijama. Dok prvu dimenziju karakterizira roditeljsko iskustvo s emocijama, sposobnost razgovaranja o vlastitim emocijama te razlikovanje istih, druga dimenzija podrazumijeva roditeljsko zanimanje za dječje emocije, poznavanje uzroka dječjih emocija, sposobnost opisivanja dječjih emocija i razgovaranja o istima. Treća dimenzija odnosi se na upravljanje dječjim emocijama, odnosno na pružanje pomoći djetetu u verbalnom izražavanju emocija, poučavanju drugim mogućnostima izražavanja emocija, prirodi emocija, kao i načinima nošenja s emocijama. Također, treća dimenzija uključuje i pružanje utjehe djetetu te ispitivanje uzroka nastanka pojedine dječje emocije (Gottman i sur., 1996).

Sukladno roditeljskim stilovima odgoja (Baumrind, 1978) koji se odnose na roditeljska ponašanja za postizanje odgojnih ciljeva i discipline, Gottman i suradnici (1996) definirali su četiri stila metaemocija koja se odnose na roditeljske pristupe, misli i osjećaje o svojim i dječjim emocijama. Ti stilovi se mogu podijeliti na dvije dimenzije: odobravanje i neodobravanje izražavanja emocija (tj. *emocionalno vođenje* i *permisivni stil* nasuprot *odbacivanju* i *neodobravanju emocija*) te aktivna i pasivna socijalizacija emocionalne ekspresije (tj. *emocionalno vođenje* i *neodobravanje* nasuprot *odbacivanju* i *permisivnom stilu*). Roditelji koji njeguju *vođenje emocija* kao roditeljski stil prihvaćaju dječje izražavanje emocija i takve prilike koriste za podučavanje djeteta emocijama i regulaciji istih. Roditelji, koji prvenstveno biraju *permisivni* roditeljski stil, također prihvaćaju dječje emocije, ali vrijeme emocionalnog izražavanja ne vide kao priliku za poučavanje. Za razliku od navedena dva roditeljska stila, preostala dva se odnose na odbacivanje dječjih emocija, pri čemu roditelji koji njeguju *odbacujući* roditeljski stil zanemaruju i trivijaliziraju dječje emocije, a roditelji kojima je dominantan *neodobravajući* roditeljski stil kažnjavaju i kritiziraju dječje izražavanje emocija (Paterson i sur., 2012). Kako je u ovom istraživanju fokus na majkama, u daljnjem tekstu će naglasak biti na metaemocijama majki.

Povezanost metaemocija majki s nekim aspektima socioemocionalne prilagodbe djece

Istraživanja pokazuju da je roditeljske metaemocije povezane s dobrobiti i socioemocionalnom prilagodbom djece (Katz, Maliken i Stettler, 2012). Primjerice, roditelji koji koriste stil vođenja emocija imaju djecu koja imaju bolje odnose s vršnjacima (Katz i sur., 2012) i bolja su u samoregulaciji (Ramsden i Hubbard, 2002). Istraživanje koje je provela Brajša-Žganec (2003) pokazalo je da majke koje imaju višu svijest o vlastitim i dječjim emocijama te koje postupaju s više uvažavanja s dječjim emocijama, imaju djecu s više izraženom dimenzijom pozitivne afektivnosti, te manje izražene negativne afektivnosti. Majčin stil metaemocija, ali ne i dječja afektivnost, su se pokazali značajno povezanim s dječjom sigurnom privrženošću (Chen, Lin i Li, 2012). Nadalje, djeca

čije majke više koriste stil vođenja emocija su vještija u igri s vršnjacima; preciznije rečeno oni imaju manje prekinutih i negativnih interakcija s vršnjacima te manje negativnih afekata (Katz i Windecker-Nelson, 2004). Što se tiče prosocijalnog ponašanja, iako bi se očekivala pozitivna povezanost metaemocija majki i prosocijalnog ponašanja, Brajša-Žganec (2003) nije dobila značajnu povezanost kod predškolaca dok su Criss i suradnici (2021) pronašli povezanost emocionalnog vođenja i prosocijalnog ponašanja na uzorku adolescenata.

S druge strane, neadaptivni stilovi metaemocija (odbacujući i neodobravajući) su se pokazali povezanim s eksternaliziranim i internaliziranim problemima kod djece, lošijim nošenjem s ljutnjom (Shrott i sur., 2010) te većom anksioznosti u adolescenciji (Hurrel, Houwing i Hudson, 2017). Kliničke studije su pokazale da je stil vođenja emocija povezan sa smanjenjem emocionalnih problema i povezanih simptoma kod djece s autizmom (Zhou i Yi, 2014) i ADHD-om (Chronis-Tuscano i sur., 2014). Različite studije su pokazale da je poučavanje roditelja vođenju emocija kroz intervencijske programe pozitivno povezano s manje problema u ponašanju (mjereno s problemima u ponašanju, prkosom i hiperaktivnošću) (Qiu i Shum, 2022; Havighurst i sur., 2009). Majčina svjesnost svojih i dječjih emocija i vođenje dječjih emocija je indirektno povezana s dječjim eksternaliziranim i internaliziranim teškoćama preko dječje negativne afektivnosti i samokontrole, a uz to je svjesnost emocija negativno direktno povezana i s dječjim eksternaliziranim i internaliziranim problemima (Brajša-Žganec, 2014). Katz i Windecker-Nelson (2004) su pronašli da su majke djece s problemima u ponašanju bile manje svjesne emocija svoga djeteta, imale su lošiji uvid u emocionalna iskustva, bile su manje sposobne razlikovati emocije i koristile su manje strategija za nošenje s emocijama kojima bi mogle poučiti svoju djecu. Nadalje, Gottman i suradnici (1996) su pronašli povezanost između odbacujućeg/neodobravajućeg stila metaemocija i lošijih odnosa djece s vršnjacima.

Povezanost metaemocija majki s dobi i obrazovanjem majke

S obzirom da su roditelji ključni faktor u dječjoj socioemocionalnoj prilagodbi, potrebno je proučiti koje su to karakteristike koje pozitivno doprinose dječjoj prilagodbi. Dosad je utvrđeno da stariji roditelji imaju tendenciju odgajati socijalno prilagođeniju djecu (Mayer, 2002). Moguće je da će veći prihod i dodatni resursi vjerojatno podržati pozitivne ishode (Mayer, 2002), a uz to je utvrđeno da stariji roditelji također pokazuju manje stresa, koriste bolje strategije suočavanja sa stresom te imaju pozitivnije emocionalne interakcije sa svojom djecom (Auyeung, Burbidge i Minnes, 2011). Istraživači smatraju da je to stoga što sa zrelošću i iskustvom stariji roditelji postaju sigurniji u sebe i manje netolerantni na dječje emocionalne ekspresije (Halpenny, Nixon i Watson, 2010).

Osim dobi, stupanj obrazovanja roditelja u nekim istraživanjima se također pokazao povezanim s roditeljskim metaemocijama. Primjerice, istraživanje Brajše-Žganec (2003) pokazalo je pozitivnu povezanost između obrazovanja majki i strukture roditeljskih metaemocija što znači da su majke koje imaju viši stupanj obrazovanja, pokazale veću svjesnost vlastitih i dječjih emocija. Također, istraživanje koje je provela Kårstad (2016) pokazuje da su djeca nižeg socioekonomskog statusa imala lošije razumijevanje emocija od one višega, što može biti posljedica lošije roditeljske socijalizacije emocija. S druge strane, postoje i istraživanja koja govore da ne postoji povezanost između roditeljskih metaemocija i višeg stupnja obrazovanja (npr. Hooven, Gottman i Katz, 1995; Mechler, 2016) ili je jako slaba (Ding, 2015) tako da je potrebno više istraživanja u ovom području.

Povezanost spola i dobi djece s metaemocijama majki

Dosadašnja istraživanja pokazuju da roditeljska socijalizacija emocija kod djece ovisi o spolu djeteta (Brown, Craig i Halberstadt, 2015). To se objašnjava time što su djevojčice otvorenije i spremnije za razgovor o emocijama nego dječaci (Garside i Klimes-Dougan, 2002) te što roditelji uglavnom o emocijama više razgovaraju s kćerima nego sa sinovima (Fivush, Brotman, Buckner i Goodman 2000). Stoga, budući da su kćeri sklonije razgovoru o emocijama, roditelji kćeri mogu se više uključiti u poučavanje emocija. No, vjerojatno je veza i dvosmjerna na način da, budući da kćeri imaju više mogućnosti od sinova da razgovaraju o emocijama sa roditeljima, postaju sposobnije za lakši razgovor o emocijama. Iako postoji dosta istraživanja koja govore u prilog tome da se roditelji prilagođavaju temperamentu djeteta (Brajša-Žganec i Hanzec, 2014) i spolu (Brown i sur., 2015; Raley i Bianchi, 2006), istraživanje koje je provela Brajša-Žganec (2003) na djeci od tri do sedam godina nije pokazalo povezanost spola djeteta i majčinih metaemocija. Također, istraživanje Patersona i suradnika (2012) na majkama i Mechler (2016) na roditeljima nisu pronašli povezanost metaemocija sa spolom djeteta. Stoga je moguće da su metaemocije ipak konstrukt koji je više ovisan o stavovima i znanju roditelja negoli što ovisi o rodnoj ulozi djece te stoga smatramo da je to pitanje koje vrijedi dodatno istražiti.

Osim s obzirom na spol djeteta, metaemocije roditelja se mogu razlikovati i s obzirom na spol roditelja. Ranija istraživanja su pokazala da, iako između majki i očeva postoji djelomična usklađenost u metaemocijama, postoje i neke razlike (Brajša-Žganec, 2003; Hooven i sur., 1995). Primjerice, pokazalo se da majke postupaju s više uvažavanja prema dječjim intenzivnim emocijama tuge i ljutnje (Brajša-Žganec, 2003). Istraživanje Hooven i suradnika (1995) pokazuje da majke više asistiraju kod dječje tuge, ali da kod ljutnje nema razlike. Chaplin, Cole i Zahn-Waxler (2005) su pokazali da su očevi brižniji oko izraza tuge kod djevojčica i izraza bijesa kod dječaka, no za majke nisu dobili takve nalaze.

Kad je riječ o dobi djeteta i roditeljske socijalizacije emocija, s povećanjem dobi i povezanih kognitivnih vještina i autonomije, djeca mogu postati nešto manje reaktivna na roditeljske utjecaje. Kako djeca prelaze u srednje djetinjstvo i adolescenciju, vanjski utjecaji poput učitelja i vršnjaka postaju izraženiji i bitniji, a utjecaji roditeljstva postaju manje važni u prilagodbi djeteta (Dodge i sur., 2008). Nadalje, istraživanje koje su proveli Steltter i Katz (2014) također je pokazalo da se stavovi i filozofije roditelja o socijalizaciji emocija mijenjaju tijekom vremena, a čini se da je promjena povezana s razvojnim stadijem djece. Njihovi rezultati pokazuju da se vođenje negativnih emocija povećalo između dobi od 5 do 11 godina. Svijest i prihvaćanje negativnih emocija djece smanjili su se između 5 i 9 godina, ali su se općenito povećali između 5 i 11 godina (Steltter i Katz, 2014). S druge strane, istraživanje Brajše-Žganec (2003) na predškolskoj djeci nije pokazalo povezanost između majčinog stila metaemocija i dobi djeteta. Nadalje, u istraživanju Patersona i suradnika (2012) na majkama i Mechler (2016) na roditeljima nije pronađena povezanost metaemocija s dobi djeteta te je potrebno više istraživanja kako bi se dodatno ispitao odnos metaemocija i dobi djeteta.

Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati povezanost metaemocija majki sa socioemocionalnom prilagodbom djece te nekim sociodemografskim karakteristikama majki i djece. Istraživanja su pokazala da se

kulturni obrasci ponašanja roditelja i djeteta, posebno roditeljski stilovi ustanovljeni za pojedini kulturalni kontekst ne mogu jednostavno prenijeti na djecu izvan tog kulturalnog konteksta (Schaffer, 2000) a s obzirom da nema puno istraživanja o metaemocijama majki i dječjoj socioemocionalnoj prilagodbi na hrvatskom uzorku, smatramo da ovo istraživanje pridonosi boljem razumijevanju međuodnosa tih varijabli na hrvatskom uzorku. Također, dosadašnja istraživanja na hrvatskom uzorku (Brajša-Žganec, 2003; 2014) su uglavnom koristila drugačije psihologijske mjerne instrumente što također doprinosi razumijevanju ovih koncepata na novi način. Naime, originalno je Gottman definirao četiri stila metaemocija koji se mogu podijeliti na dvije dimenzije: odobravanje i neodobravanje izražavanja emocija (tj. *emocionalno vođenje* i *permisivni stil* nasuprot *odbacivanju* i *neodobravanju emocija*) te aktivna i pasivna socijalizacija emocionalne ekspresije (tj. *emocionalno vođenje* i *neodobravanje* nasuprot *odbacivanju* i *permisivnom stilu*). U ovom istraživanju je korišten drugačiji upitnik koji također uključuje četiri dimenzije, no uz manje razlike. Četiri dimenzije metaemocija koje mjerimo u ovom istraživanju su: vođenje emocija, roditeljsko prihvaćanje negativnih emocija, roditeljsko odbacivanje negativnih emocija i osjećaj nesigurnosti/neučinkovitosti u emocionalnoj socijalizaciji (Paterson i sur., 2012). Stil vođenje emocija se smatra najpoželjnijim te predstavlja roditelje koji su visoko na aktivnoj socijalizaciji emocija ali i na odobravanju emocija što se pokazalo pozitivno povezanim s brojnim pozitivnim ishodima (Brajša-Žganec, 2014; Gottman i sur., 1996; Katz i sur., 2012). Stil odobravanje negativnih emocija smatra sljedećim po poželjnosti jer, iako takav roditelj prihvaća sve dječje emocije, on ne uči dijete kako se adekvatno nositi s njima. Odbacivanje negativnih emocija se smatra neadaptivnim stilom i sukladan je Gottmanovom odbacujućem i neodobravajućem stilu (Paterson i sur., 2012). Stil nesigurnost/neučinkovitost se također smatra neadaptivnim stilom jer osim odbacivanja emocija uključuje još i nedostatak znanja i zbunjenost (Paterson i sur., 2012).

Sukladno ranije rečenom u uvodu, adaptivni stilovi metaemocija nasuprot neadaptivnim su povezani s boljom dječjom prilagodbom (Brajša-Žganec, 2003; 2014; Gottman i sur., 1996; 1997) te s većim obrazovanjem i dobi majke (Brajše-Žganec, 2003; Mayer, 2002), dok je nejasna njihova povezanost sa spolom i dobi djeteta (Brajša-Žganec, 2003; Mechler, 2016; Patersona i sur., 2012). Stoga su postavljeni su sljedeći problemi i hipoteze:

Prvi problem bio je ispitati povezanost majčinih metaemocija i dječje socioemocionalne prilagodbe. S obzirom na to, postavljena je prva hipoteza prema kojoj očekujemo da će dimenzije vođenje emocija i prihvaćanje negativnih emocija biti negativno povezane s eksternaliziranim i internaliziranim teškoćama, a pozitivno povezane sa prosocijalnim ponašanjem. Obrnuto se očekuje za dimenzije odbacivanje negativnih emocija i nesigurnost/neučinkovitost u emocionalnoj socijalizaciji.

Drugi problem bio je ispitati odnos majčinih metaemocija s dobi i obrazovanjem majke. U skladu s njime postavljena je druga hipoteza da će starije i obrazovanije majke više iskazivati vođenje emocija i prihvaćanje negativnih emocija, a manje odbacivanje negativnih emocija i nesigurnost/neučinkovitost.

Treći problem bio je ispitati razliku u majčinim metaemocijama s obzirom na dob i spol djeteta. S njime u skladu postavljena je treća hipoteza prema kojoj će majke više iskazivati vođenje emocija i prihvaćanje negativnih emocija, a manje odbacivanje negativnih emocija i nesigurnost/neučinkovitost kod djevojčica i starije djece nego kod dječaka i mlađe djece.

Metoda

Uzorak

U ovom istraživanju sudjelovalo je 219 majki predškolske djece (u dobi od dvije do sedam godina). Prosječna dob majki bila je 34,6 godina (*SD* = 4,94; raspon = 23–48). U istraživanju je sudjelovalo 108 dječaka i 131 djevojčica. Struktura majki prema dobi prikazana je u tablici 1. Struktura djece prema spolu i dobi prikazana je u tablici 2.

Tablica 1.Struktura uzorka majki prema dobi

Dob	*n*
23 - 27	22
28 - 32	47
33 – 37	90
38 – 42	50
43 – 48	10
N	219

Tablica 2. Struktura djece prema dobi (u godinama) i spolu

		Spol djeteta		*N*
		M	Ž	
Dob djeteta	2	8	17	25
	3	19	20	39
	4	14	21	35
	5	18	24	42
	6	32	30	62
	7	8	8	16
N		99	120	219

U najvećoj mjeri upitnik su ispunile majke koje imaju završeno visoko obrazovanje, čak njih 142 (64,8%), zatim 75 (34,2%) sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem a samo 2 (0,8%) sa završenim osnovnoškolskim obrazovanjem.

Postupak

Istraživanje je provedeno tijekom svibnja 2021. godine, online upitnikom, putem platforme *Google forms*. Upitnik je podijeljen preko društvenih mreža te su majke koje imaju djecu u dobi od dvije do sedam godina pozvane da ispune upitnik. Na samom početku napisani su svrha i cilj istraživanja te upute za rješavanje upitnika. Ispitanici su dobili uputu da se pri procjeni usmjere na jedno svoje dijete u dobi od dvije do sedam godina. Istraživanje je bilo anonimno i dobrovoljno, a procijenjeno vrijeme ispunjavanja upitnika bilo je oko 10 minuta.

Instrumenti

Za mjerenje majčinih metaemocija korišten je upitnik Roditeljski stilovi nošenja s emocijama (engl. Emotion-Related Parenting Styles, ERPS; Paterson i sur., 2012). Upitnik ERPS mjeri četiri dimenzije: vođenje emocija (npr. „Kad je moje dijete tužno, pokušavam mu pomoći da shvati zašto je taj osjećaj prisutan.“), odbacivanje negativnih emocija (npr. „Djeca se obično pretvaraju da su tužna kako bi se odrasli sažalili nad njima.“), prihvaćanje negativnih emocija (npr. „Želim da moje dijete iskusi ljutnju.“) i nesigurnost/neučinkovitost u emocionalnoj socijalizaciji (npr. „Kad je moje dijete tužno, nisam siguran/na što ono želi da napravim.“). Upitnik se sastoji od 20 tvrdnji, po pet za svaku subskalu, a čestice su procjenjivane na petostupanjskoj skali Likertovog tipa (od „1 - u potpunosti se ne slažem“ do „5 u potpunosti se slažem“). Ukupan rezultat na svakoj subskali izračunat je kao aritmetička sredina svih odgovora. Upitnik je za potrebe ovog istraživanja preveden s engleskog koristeći metodu povratnog prijevoda. Faktorska struktura skale provjerena je metodom glavnih komponenata s varimax rotacijom. Tri čestice su izbačene zbog opterećenja na dva faktora. Nakon toga, potvrđeno je četirifaktorsko rješenje u kojem je dimenzija vođenje emocija je mjerena s pet čestica, dimenzija prihvaćanje negativnih emocija sa četiri čestice, dimenzija odbacivanje negativnih emocija s tri čestice i dimenzija nesigurnost/neučinkovitost s pet čestica. Pouzdanosti su prikazane u Tablici 3.

Za roditeljsku procjenu sposobnosti i teškoća djeteta korišten je Upitnik sposobnosti i teškoća (*Strengths & Difficulties Questionnaire,* SDQ, Goodman, 1997). Upitnik se sastoji od 25 pitanja grupiranih u pet subskala sa po pet čestica: emocionalni problemi (npr. „Često se žali na glavobolje, bolove u trbuhu ili mučninu“), ponašajni problemi (npr. „Često se tuče s drugom djecom ili ih maltretira“), hiperaktivnost (npr. „Nemirno je, pretjerano aktivno, ne može dugo ostati mirno“), problemi u odnosima s vršnjacima (npr. „Bolje se slaže s odraslima nego s drugom djecom“) i prosocijalno ponašanje (npr. „Ima obzira prema osjećajima drugih“). Na trostupanjskoj skali Likertovog tipa, pri čemu je 1 značilo netočno, a 3 potpuno točno, roditelji su procijenili u kolikoj se mjeri određena tvrdnja odnosi na njihovo dijete. Ukupan rezultat na svakoj subskali izračunat je kao aritmetička sredina svih odgovora. Strana istraživanja su pokazala da se skala pokazala primjerenom za identifikaciju problema u mentalnom zdravlju kod djece predškolske dobi (Gustafsson, Gustafsson i Proczkowska-Björklund, 2016). Skala je ranije prevedena na hrvatski i validirana na uzorku djece ove dobi te je pokazala dobre metrijske karakteristike (Tatalović Vorkapić, Slaviček i Vlah, 2017). U ovom istraživanju je faktorska struktura skale provjerena metodom glavnih komponenata s varimax rotacijom. Četiri čestice su izbačene zbog dvostrukih opterećenja na faktorima. Na kraju je prihvaćeno trofaktorsko rješenje zbog boljeg pristajanja podacima. Naime, prema Goodman i Goodman (2009) preporuka je da se za uzorke visokog rizika skale koriste posebno, a da se za uzorke šire populacije zbrajaju subskale ponašajni problemi i hiperaktivnost da bi se dobila procjena eksternaliziranih teškoća, te da se zbrajaju subskale emocionalni problemi i problemi u odnosima s vršnjacima da bi se dobila procjena internaliziranih

teškoća. Tako je učinjeno i u ovom istraživanju. U konačnom trofaktorskom rješenju dimenzija eksternalizirane teškoće mjerena je sa sedam čestica, dimenzija internalizirane teškoće sa četiri čestice, a dimenzija prosocijalno ponašanje sa šest čestica. Pouzdanosti su prikazane u Tablici 3.

Uz navedeno, ispitane su i demografske karakteristike majki i njihove djece. Majke su trebale dati podatke o svojoj dobi, izraženu brojem godina starosti, i stupnju obrazovanja, izraženo u tri kategorije (osnovnoškolsko, srednjoškolsko i visokoškolsko). Također, majke su se pri odgovaranju na pitanja trebale usmjeriti samo na jedno svoje dijete u dobi od 2 do 7 godina te za to dijete dati informaciju o spolu i dobi, izraženu u godinama, tog djeteta.

Rezultati

U Tablici 3 su prikazani deskriptivni pokazatelji majčinih metaemocija, indikatori socioemocionalne prilagodbe djece te indikatori pouzdanosti korištenih skala.

Tablica 3. Prikaz deskriptivnih statističkih vrijednosti varijabli korištenih u istraživanju

Faktori		*Min.*	*Maks.*	*M*	*SD*	*Cronbachov alpha*
Majčine metemocije	Vođenje emocija	1,80	5,00	4,68	0,42	0,69
	Prihvaćanje negativnih emocija	1,50	5,00	3,90	0,89	0,76
	Odbacivanje negativnih emocija	1,00	5,00	2,74	0,84	0,74
	Nesigurnost/neučinkovitost	1,00	5,00	2,82	1,05	0,72
Indikatori socioemocionalne prilagodbe	Eksternalizirane teškoće	1,00	2,71	1,54	0,39	0,71
	Internalizirane teškoće	1,00	2,38	1,27	0,26	0,63
	Prosocijalno ponašanje	1,33	3,00	2,70	0,31	0,69

Napomena. *Min*. = minimalni rezultat; *Maks*. = maksimalni rezultat; *M* = aritmetička sredina; *SD* = standardna devijacija.

Prikazani podaci pokazuju kako majke koje su sudjelovale u ovom istraživanju imaju relativno visok rezultat na dimenziji vođenje emocija i nešto niži na dimenziji prihvaćanje negativnih emocija. Najniži rezultat su pokazale na dimenziji odbacivanja negativnih emocija i na dimenziji nesigurnost/neučinkovitost u emocionalnoj socijalizaciji. Zanimljivo je da dimenzija vođenje emocija ima najvišu prosječnu vrijednost i najmanje raspršenje što upućuje da je većina majki dala slične odgovore. To može smanjiti korelacije s drugim ispitivanim varijablama i odraziti se na kasnije

rezultate na način da smanji korelacije među varijablama te da neke u stvarnosti značajne povezanosti u našem istraživanju ne budu značajne stoga je potrebno to imati na umu pri interpretaciji rezultata.

Što se tiče procjene dječjeg socioemocionalne prilagodbe, roditelji su, u najvećoj mjeri, odgovorili da se njihova djeca uglavnom prosocijalno ponašaju. U manjoj mjeri djeca iskazuju eksternalizirane teškoće a u najmanjoj mjeri internalizirane teškoće.

Prvi problem bio je ispitati povezanost majčinih metaemocija i dječje socioemocionalne prilagodbe. Kako bismo odgovorili na taj problem, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije koji su prikazani u tablici 4.

Tablica 4. Povezanosti ispitivanih varijabli

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1. Vođenje emocija	-	,04	,10	,00	-,10	-,08	,27**	-,02
2. Prihvaćanje negativnih emocija		-	-,19**	-,05	,11	,08	,04	,20**
3. Odbacivanje neg. emocija			-	,42**	-,02	-,03	,07	-,22**
4. Nesigurnost/ Neučinkovitost				-	,21**	,30**	-,10	-,14*
5. Eksternalizirane teškoće					-	,30**	-,29**	-,02
6. Internalizirane teškoće						-	-,23**	,00
7. Prosocijalno ponašanje							-	-,08
8. Dob majke								-

Napomena. r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = značajnost; **p<0.01; *p<0.05.

Prema prvoj hipotezi očekivalo se da će dimenzije vođenje emocija i prihvaćanje negativnih emocija biti povezane s manje eksternaliziranih i internaliziranih teškoća a s više prosocijalnog ponašanja. Prva hipoteza je samo u manjem dijelu potvrđena. Dimenzija vođenje emocija pokazala se povezanom samo s prosocijalnim ponašanjem djece, dok se prihvaćanje dječjih negativnih emocija nije pokazalo povezanim s dječjom socioemocionalnom prilagodbom.

Zatim, prema prvoj hipotezi očekivalo se da će dimenzije odbacivanje negativnih emocija i nesigurnost/ neučinkovitost biti povezane s više eksternaliziranih i internaliziranih teškoća, a s manje prosocijalnog ponašanja. Hipoteza je ponovno samo djelomično potvrđena. Dimenzija nesigurnost/neučinkovitost u emocionalnoj socijalizaciji pokazala se povezanom s dječjim eksternaliziranim problemima i internaliziranim problemima, dok se odbacivanje negativnih emocija nije pokazalo povezanim s dječjom socioemocionalnom prilagodbom.

Drugi problem bio je ispitati odnos metaemocija majki i njihove dobi i obrazovanja. Da bi se ispitala povezanost metaemocija majki i njihove dobi izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije koji su prikazani u tablici 4, a da bi se ispitalo postoji li razlika u metaemocijama majki s obzirom na stupanj njihovog obrazovanja, izračunati su t-testovi čiji rezultati su prikazani u tablici 5. U ovu analizu nisu uključeni rezultati dviju sudionica koje imaju završeno samo osnovnoškolsko obrazovanje.

Tablica 5. Rezultati testiranja razlike u majčinim metaemocijama s obzirom na stupanj obrazovanja majki

	Obrazovanje majki	*M*	*SD*	*df*	t-vrijednost
Vođenje emocija	SŠŠ	4,73	0,39	215	1,21
	VSŠ	4,66	0,44		
Prihvaćanje negativnih emocija	SŠŠ	3,66	0,89	215	-2,69**
	VSŠ	4,02	0,87		
Odbacivanje negativnih emocija	SŠŠ	3,15	1,14	215	4,37**
	VSŠ	2,51	0,93		
Nesigurnost/neučinkovitost	SŠŠ	2,97	0,87	215	1,89
	VSŠ	2,74	0,82		

Napomena. SŠŠ – završena srednjoškolsko obrazovanje; VŠS – završeno visokoškolsko obrazovanje; $N_{SŠS} = 142$; $N_{VŠS} = 75$; *M* - aritmetička sredina; *SD* - standardna devijacija; ** $p < 0.01$; *$p < 0.05$.

Prema drugoj hipotezi starije i obrazovanije majke iskazivat će više vođenje emocija i prihvaćanje negativnih emocija, a manje odbacivanje negativnih emocija i nesigurnost/neučinkovitost. Kao što

je vidljivo iz tablice 5, starije majke zaista pokazuju veće prihvaćanje negativnih emocija te manje odbacivanje negativnih emocija i manju nesigurnost/neučinkovitost. Vođenje emocija se nije pokazalo značajno povezanim s dobi. Na temelju rezultata t-testova prikazanih u tablici 5, moguće je zaključiti da postoji razlika na određenim dimenzijama s obzirom na obrazovanje majki, a koja ukazuje na to da obrazovanije majke pokazuju veće prihvaćanje negativnih emocija te manje odbacivanje negativnih emocija. U vođenju emocija i dimenziji nesigurnost/neučinkovitost nije bilo značajne razlika s obzirom na obrazovanje majki. Na temelju prethodnih rezultata, može se zaključiti da je druga hipoteza dijelomično potvrđena.

Treći problem bio je ispitati razliku u majčinim metaemocijama s obzirom na dob i spol djeteta. Da bismo odgovorili na taj problem provedene su dvosmjerne analize varijance za svaku od dimenzija metaemocija s obzirom na dob i spol djece, a rezultati su prikazani u tablici 6.

Tablica 6. Rezultati dvosmjerne analize varijance za svaku od dimenzija majčinih metaemocija s obzirom na dob i spol djeteta

	M		*SD*		Suma kvadrata	*F*
Vođenje emocija						
Mlađa djeca	M	4,59	0,55	Dob djeteta	0,18	0,22
	Ž	4,69	0,31	Spol djeteta	0,09	0,11
Starija djeca	M	4,76	0,34	Dob * Spol	1,27	1,58
	Ž	4,67	0,48			
Prihvaćanje negativnih emocija						
Mlađa djeca	M	3,98	0,82	Dob djeteta	0,22	0,64
	Ž	3,78	0,89	Spol djeteta	0,11	0,74
Starija djeca	M	3,88	0,95	Dob * Spol	1,56	0,21
	Ž	3,99	0,88			
Odbacivanje negativnih emocija						
Mlađa djeca	M	2,47	1,15	Dob djeteta	0,42	0,38
	Ž	2,89	1,05	Spol djeteta	0,74	0,67
Starija djeca	M	2,86	1,03	Dob * Spol	4,86	4,43*
	Ž	2,67	0,98			
Nesigurnost/neučinkovitost						
Mlađa djeca	M	2,67	0,89	Dob djeteta	0,65	0,94
	Ž	3,07	0,79	Spol djeteta	0,82	1,192
Starija djeca	M	2,83	0,88	Dob * Spol	3,93	5,67*
	Ž	2,69	0,77			

Napomena. N (Mlađa djeca – dob (2, 3 i 4 godine)) = 99; N(Starija djeca – dob (5, 6 i 7 godina)) = 120; Stupnjevi slobode su u svim analizama 1.

Prema trećoj hipotezi očekivalo se da će majke iskazivati više vođenje emocija i prihvaćanje negativnih emocija, a manje odbacivanje negativnih emocija i nesigurnost/neučinkovitost kod djevojčica i starije djece nego kod dječaka i mlađe djece. Prema rezultatima analize varijance niti jedan od glavnih efekata nije se pokazao značajnim, no utvrđeno je da postoji značajan interakcijski efekt spola i dobi za dimenziju odbacivanje negativnih emocija koji ukazuje na to da i odbacivanje negativnih emocija i majčina nesigurnost/neučinkovitost kod majki dječaka s dobi rastu, dok je kod majki djevojčica taj trend obrnut. To znači da su majke sklonije odbacivanju negativnih emocija i nesigurnosti/neučinkovitosti kod mlađe ženske djece te kod starije muške djece. Stoga se na temelju ovih rezultata može se zaključiti da treća hipoteza samo u manjem dijelu potvrđena jer nema razlike u vođenju emocija i prihvaćanju negativnih emocija s obzirom na dob i spol djece, dok su odbacivanje negativnih emocija i nesigurnost/neučinkovitost prisutnije među majkama starije djece samo kad je riječ o dječacima.

Rasprava

Majčine metaemocije mjerene su kroz četiri dimenzije, točnije: vođenje emocija, prihvaćanje negativnih emocija, odbacivanje negativnih emocija i nesigurnost/neučinkovitost u emocionalnoj socijalizaciji. Analiza deskriptivnih podataka je pokazala da većina majki ima poželjan stil metaemocija. Drugim riječima, većina majki ima visoke rezultate na mjerama vođenje emocija i prihvaćanje negativnih emocija, a niske rezultate na skalama odbacivanje negativnih emocija i nesigurnost/neučinkovitost u emocionalnoj socijalizaciji. Takvi rezultati se smatraju poželjnima jer se pokazalo kako roditelji koji njeguju vođenje emocija kao roditeljski stil prihvaćaju dječje izražavanje emocija i takve prilike koriste za podučavanje djeteta emocijama i regulaciji istih (Katz i Gottman, 1986; prema Paterson i sur., 2012). Također, takvi su rezultati sukladni drugim provedenim studijama gdje se pokazalo da većina roditelja koristi adaptivne stilove metaemocija (Hakim-Larson i sur., 2006; Ryan, Martin i Brooks-Gunn, 2006; Simons i Conger, 2007).

Također procjena nekih indikatora socioemocionalne prilagodbe djece pokazuju da se djeca ispitanih majki uglavnom prosocijalno ponašaju, dok u manjoj mjeri djeca iskazuju eksternalizirane i internalizirane teškoće. Kada komentiramo rezultate djece i majki bitno je također imati na umu da su u ovom istraživanju korištene skale samoprocjene ali i da su majke procjenjivale same svoju djecu te da uvijek postoji mogućnost da su davale socijalno poželjne odgovore.

Povezanost majčinih metaemocija sa socioemocionalnom prilagodbom djece

U okviru prvog problema ispitivala se povezanost dimenzija majčinih metaemocija i dječje socioemocionalne prilagodbe. Dimenzija vođenje emocija pokazala se povezanom samo s prosocijalnim ponašanjem djece. Takav rezultat je u skladu s ranijim istraživanjima na djeci predškolske dobi koja pokazuju da je roditeljski stil emocionalno vođenje povezan s boljom emocionalnom regulacijom i manjim problemima u ponašanju kod djece (Denham i sur., 1997; Denham i sur., 2000; Lagacé-Séguin i Coplan, 2005). Nadalje, djeca koja su više emocionalno vođena pokazuju bolje odnose s vršnjacima (Gottman i sur., 1996), a istraživanje Crissa i suradnika (2021) je pokazalo povezanosti emocionalnog vođenja i prosocijalnog ponašanja kod adolescenata.

S druge strane, očekivalo se da će majčino emocionalno vođenje biti povezano s manjim eksternaliziranim i internaliziranim teškoćama kod djece, dok se u našem istraživanju nije pokazala povezanost. Vjerojatan razlog za nepostojanje povezanosti je to što dječji ishodi ne ovise samo o roditeljskim ponašanjima i postupcima nego i o dječjim individualnim razlikama i temperamentu (Brajša-Žganec i Hanzec, 2014). Dimenzija prihvaćanja negativnih emocija, suprotno očekivanjima, nije se pokazala povezanom s dječjom socioemocionalnom prilagodbom. Prema Gottman i suradnici (1996) roditelji koji imaju stil vođenja emocija, imaju visoko odobravanje izražavanja emocija ali i visoku aktivnu socijalizaciju emocija. Samo odobravanje izražavanja emocija bez usmjeravanja djeteta na koji način efikasno postupiti s njima, vjerojatno nije dovoljno, što je i u skladu s originalnom teorijom (Gottman i sur., 1996; 1997).

Unatoč očekivanjima, dimenzija odbacivanje negativnih emocija nije se pokazala povezanom s dječjom socioemocionalnom prilagodbom. Ranija istraživanja su pokazala da je odbacujući stil metaemocija roditelja povezan s dječjim lošijim razumijevanjem i regulacijom emocija, višim fiziološkim uzbuđenjem i lošijim adaptivnim ishodima (Eisenberg i sur., 1999; Gottman i sur., 1997). S druge strane, sukladno očekivanjima, majčina nesigurnost/neučinkovitost se pokazala povezanom s većim eksternaliziranim i internaliziranim teškoćama kod djece, ali ne i prosocijalnim ponašanjem. Ranija istraživanja su pokazala da je majčina nesigurnost/neučinkovitost povezana s teškoćama u regulaciji ljutnje kod djece predškolske dobi (Scott, 2012) i lošijom prilagodbom kod adolescenata (Martin, 2021) te da je negativno povezana s recipročnim iskazivanjem pozitivnih emocija, a pozitivno povezana s recipročnom hostilnošću također kod adolescenata (Ding, 2015). Rezultati dobiveni u ovom istraživanju koji ukazuju na značajnu povezanost dimenzije nesigurnost/neučinkovitost, a nedostatak povezanosti dimenzije odbacivanje negativnih emocija sa socioemocionalnom prilagodbom djece moguće upućuju na to da je za djecu bitnija jasnoća i usklađenost majčinih poruka nego li samo odbacivanje negativnih emocija.

Povezanost majčinih metaemocija s dobi i obrazovanjem majki

Drugi problem bio je ispitati povezanost majčinih metaemocija s dobi i obrazovanjem majki. Pokazalo se da starije majke više iskazuju prihvaćanje negativnih emocija, a manje odbacivanje negativnih emocija i nesigurnost/neučinkovitost no da nema značajne povezanosti dobi i vođenja emocija. Istraživanja sustavno pokazuju da stariji roditelji imaju tendenciju odgajati socijalno prilagođeniju djecu (Mayer, 2002). Iako će veći prihod i dodatni resursi vjerojatno podržati pozitivne ishode (Mayer, 2002), stariji roditelji također pokazuju manje stresa, koriste bolje strategije suočavanja sa stresom te imaju pozitivnije emocionalne interakcije sa svojom djecom (Auyeung i sur., 2011). U skladu s tim, očekivalo se da će starije majke iskazivati i adaptivniji stil filozofije metaemocija od mlađih, što je i potvrđeno. Smatra se da je to stoga što sa zrelošću i iskustvom stariji roditelji postaju sigurniji u sebe i tolerantniji na dječje emocionalne ekspresije (Halpenny i sur., 2010.). S druge strane, nije potvrđena povezanost dobi majke i vođenja emocija. I u istraživanju koje su proveli Karkhanis i Winsler (2016) pronađena je samo negativna povezanost odbacujućeg stila, ali ne i povezanost stila vođenja emocija s dobi majke. Moguće objašnjenje ovakvih rezultata je da svaka majka ne koristi samo dominantno jedan stil nego paralelno više njih ovisno o procjeni situacije. S dobi i iskustvom moguće se događa da majke sve više koriste adaptivne stilove i odbacuju manje adaptivne dok mlađe majke istovremeno koriste i neadaptivne i adaptivne stilove zbog svog neiskustva.

Kad je riječ o obrazovanju majki, pokazalo se da obrazovanije majke više iskazuju prihvaćanje negativnih emocija, a manje odbacivanje negativnih emocija, no da nema značajne povezanosti stupnja obrazovanja i vođenja emocija te nesigurnosti/ neučinkovitosti majki. Može se zaključiti da su naši rezultati u skladu s očekivanjima. Iako ima istraživanja koja pokazuju da ne postoji povezanost između roditeljskih metaemocija i višeg stupnja obrazovanja (npr. Hooven i sur., 1995) ili da je jako slaba (Ding, 2015), većina istraživanja pokazuje pozitivnu povezanost između adaptivnog stila metaemocija i višeg stupnja obrazovanja roditelja. Primjerice, istraživanje Brajše-Žganec (2003) pokazalo je pozitivnu povezanost između stupnja obrazovanja majki i strukture roditeljskih metaemocija što znači da su majke koje imaju viši stupanj obrazovanja pokazale veću svjesnost vlastitih i dječjih emocija. Također, istraživanje Kårstad (2016) pokazuje da su djeca nižeg socioekonomskog statusa imala lošije razumijevanje emocija od one višega socioekonomskog statusa što može biti posljedica lošije roditeljske socijalizacije emocija. Nadalje, dobiveni rezultati su pokazali da ponovno u stilu vođenja emocija nema razlike među niže i više obrazovanim majkama. Jedno moguće objašnjenje je da upitnik koji je korišten u ovom istraživanju ne svrstava majke samo na jedan dominantan stil nego je moguće da imaju visoke rezultate na više različitih stilova. Sukladno tome, s obzirom da je stil vođenja poželjniji stil metaemocija očito to prepoznaju i majke višeg i nižeg obrazovanja te ga i jedne i druge koriste. Konačno, pokazalo se da nema razlike među obrazovanijim i manje obrazovanijim majkama u dimenziji nesigurnost/neučinkovitost. Ta dimenzija odnosi se na „frustraciju roditelja njihovim nedostatkom znanja i vještina u suočavanju s emocijama i želju da emocije prestanu bez roditeljske intervencije“ (Paterson i sur., 2012; str. 596). Iako se obično veće obrazovanje majki povezuje s većom samoefikasnosti u roditeljstvu (Azmoude, Jafarnejade i Mazlom, 2015; Coleman i Hildebrandt Karraker, 2008) moguće je također da se neke majke zbog većeg znanja i dostupnosti većeg broja informacija osjećaju zbunjeno. To onda može dovesti do toga da se neke od njih osjećaju nesigurno kako postupati s djecom i da ne postoji razlika među njima i manje obrazovanim majkama u sigurnosti i osjećaju učinkovitosti.

Majčine metaemocije s obzirom na spol i dob djeteta

U okviru trećeg problema ispitivala se razlika u majčinim metaemocija s obzirom na dob i spol djeteta. Očekivalo se da će majke više iskazivati vođenje emocija i prihvaćanje negativnih emocija, a manje odbacivanje negativnih emocija i nesigurnost/neučinkovitost kod djevojčica i starije djece nego kod dječaka i mlađe djece. Pokazalo se da postoji značajan efekt interakcije kod dimenzija odbacivanje negativnih emocija i nesigurnost/neučinkovitost, točnije da su majke sklonije odbacivanju negativnih emocija i osjećaju se nesigurnije/neučinkovitije kod mlađe ženske djece te kod starije muške djece. S obzirom da odbacivanje negativnih emocija i nesigurnost/neučinkovitost značajno koreliraju, moguće je da ta značajna interakcija kod obje varijable proizlazi iz nesigurnosti i nesnalaženja majke u svojoj ulozi. Doba druge i treće godine je prema E. Eriksonu (1982) doba stjecanja autonomije te je moguće da ispadi bijesa koji se tada javljaju kod djece mogu posebno zbunjivati majke djevojčica jer takvo ponašanje nije u skladu s njihovim rodnim ulogama (Mesman i Groeneveld, 2018; Raley i Bianchi, 2006). S druge strane, moguće je da u predškolsko doba majke više postaju nesigurnije i frustriranije oko ponašanja dječaka jer oni u manjoj mjeri iskazuju ponašanja kakva se traže u školi negoli djevojčice (Son, Lee i Sung, 2013).

Vezano za dimenzije vođenje i prihvaćanje pozitivnih emocija nije se pokazala razlika s obzirom na spol i dob djece. Ranija istraživanja su pokazala da roditeljska socijalizacija emocija kod djece ovisi o spolu djeteta (Brown i sur., 2015). To se objašnjava time što su djevojčice otvorenije i spremnije

za razgovor o emocijama negoli su dječaci (Garside i Klimes-Dougan, 2002) te što roditelji uglavnom o emocijama više razgovaraju s kćerima nego sa sinovima (Fivush i sur., 2000). Nadalje, očekivalo se da će se majčina filozofija prilagođavati razvojnoj dobi djece i da će majke starije djece više koristiti adaptivnije stilove filozofije metaemocija no to za dimenzije vođenje emocija i prihvaćanje negativnih emocija nije potvrđeno. Naši rezultati su pokazali da majke imaju sličnu filozofiju metaemocija za dimenzije vođenje emocija i prihvaćanje negativnih emocija bez obzira na spol i dob djeteta. Ono što bismo mogli zaključiti je da su te dvije dimenzije poželjne te da ih većina majki pokazuje, što i jest u skladu s dobivenim rezultatima. Moguće je da zbog toga ne postoji dovoljno varijabiliteta u te dvije varijable, što je pogotovo vidljivo u dobivenim rezultatima kod varijable vođenje emocija. No, također je moguće pronaći istraživanja koji pokazuju da ne postoji povezanost roditeljskih metaemocija i spola (Brajša-Žganec, 2003; Gottman i sur., 1996; Hakim-Larson i sur., 2006) ili dobi djeteta (Katz i Windecker-Nelson, 2004; Peterson i sur., 2012). Stoga je moguće da su metaemocije širi konstrukt koji ovisi o puno različitih faktora, pri čemu je moguće da su spol i dob djeteta manje relevantni faktori.

Ograničenja istraživanja i smjernice za buduća istraživanja

Kao ograničenje ovog istraživanja potrebno je navesti da je provedeno samo na majkama te, iako su rezultati dijelom u skladu s očekivanjima, dobro bi ih bilo provjeriti i na očevima. Također, rezultati se temelje na majčinim procjenama sebe i svoje djece te bi, zbog smanjenja vjerojatnosti davanja socijalno poželjnih odgovora, u budućim istraživanjima bilo dobro koristiti bihevioralne mjere dječjih ponašanja ili procjene drugih opažača (npr. odgojiteljica). Nadalje, uzorak je bio prigodan, a majke su regrutirane putem društvenih mreža te je ispitivanje provedeno online putem. U takvim slučajevima uvijek postoji mogućnost da se majke koje su odlučile ispuniti upitnik po nekim karakteristikama razlikuju od onih koje nisu sudjelovale u istraživanju. Stoga bi bilo dobro u budućnosti provjeriti rezultate na reprezentativnijem uzorku. Nadalje, dobro bi bilo provjeriti rezultate nekim specifičnim uzorcima kao što su djeca s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama.

STOO2

2nd International Scientific and Art Faculty of Teacher Education University of Zagreb Conference
Contemporary Themes in Education – CTE2 - in memoriam prof. emer. dr. sc. Milan Matijević, Zagreb, Croatia

Mothers' meta-emotions and socioemotional adjustment of preschool children

Abstract

The term parental meta-emotion philosophy refers to parents' feelings and thoughts about their own and their children’s emotions (Gottman et al., 1996). Parental meta-emotions are associated with the emotional regulation and social behaviour of their children. However, given the possible cultural differences, there is a lack of such studies on the Croatian sample, and this research will try to fill this gap. The survey was conducted online in May 2021 on a sample of 219 mothers of preschool children (aged two to seven years old). The Emotion-Related Parenting Styles Questionnaire (Paterson et al., 2012) was used to measure mothers' meta-emotions. The questionnaire encompasses the following factors: emotion coaching, parental acceptance of negative emotion, parental rejection of negative emotion, and feelings of uncertainty/ineffectiveness in emotion socialization. The Strengths & Difficulties Questionnaire (Goodman, 1997), which measures externalising and internalising problems and prosocial behaviour, was used for measuring children's socioemotional adjustment. The results showed the relationship between certain mothers' meta-emotions and children's socioemotional adjustment. The strongest correlation was obtained between mothers' feelings of insecurity/inefficiency in emotional socialization and children's externalising and internalising problems. Besides, mothers' emotion coaching has been shown to be associated with greater prosocial behaviour of their children. Furthermore, maternal meta-emotions were found to be related to mothers' age and level of education. Finally, for some dimensions of meta-emotions, there was a significant interaction effect of children's gender and age.

Key words

children's socioemotional adjustment; children's strengths and difficulties; mothers’ meta-emotions